

તા અલી મુન્નીસા.

ભાગ ૫ મો.

ત્રિધાપીઠ

અમદાવાદ

ગ્રંથાલય

ખિસમિદલાહિર રહમાનિર રહીમ.

આથા ભાગનો અધુરો અહવાલ તથા બીજી નસીહતકારક
તાલીમની આખતો.

(મોતીચોકાહાર નામની કીતાબમાંથી દંતેઆમ.)

ફત્તલ બીજી.

પ્રકરણ ૧૬ માનો અધુરો અહવાલ.

શોકોની અદેખાઈ અને સલાહ કરાવનાર નેકખાઈ.

મોહમ્મદબાદ્શર સલામ કરીને રવાના થયા પછી બિગમ
સાહેબ “હફીઝત” પાસે બેઠાં અને પાનદાન ખોલી તેમને
પોતા માટે અને તેઓ માટે પાન બનાવી ખાવાનું કહ્યું.
બીબી હફીઝત નીચી ગરદને મહા વિચારમાં પાન બના-

વવા સાખ્યાં.

બેગમ સાહેબ=જાજ આટલાં બધાં ઉદાસ કેમ જ
જાઓ છો? ન હસો છો ન બેસો છો? શું કારણ છે બે
સો તો ખરાં?

હફીઝન=બહુન જોને રીતે તે જાણે.

બેગમ સાહેબ=અમે તો સાંભળીએ કે એવું રૂંઠ

હફીઝન=શું બેગમ સાહેબ તમારે મન તો રશકરી
થાય છે અને અહીંયા તો પ્રાણ જાય છે, જાણો છો અને
શું વારંવાર પુછો છો? તમારા ભાઈએ મદારા ઉપર કાંઈ
આંધો જુલમ ગુજાર્યો છે?

બેગમ સાહેબ=તેઓએ બીજા નીકાહ કર્યા એ વાત
તો મેં સાંભળી છે પણ તમારા ઉપર જુલમ ગુજાર્યો છે એ
તો તમારાજ માંદગી સાંભળુકું!!!

હફીઝન=કું હોવા છતાં તેઓ બીજી સ્ત્રી પરણી સા-
વ્યા તો શું એ મદારા ઉપર આંધો જુલમ છે?

બેગમ સાહેબ=બીજા નીકાહ કરવા એ તો એક શ-
રબંતી વાત છે, ખુદા અને તેના રમુસનો હુકમ છે, તેને
કું કેવી રીતે જુલમ કહું? હું તો તેને ધણી ખુશીની વા-
ત માનુ છું, પહેલાં ધરના કામકાજ કરવા કરાવતા મારે ત-
મે કોઈકાં હતાં હવે તમે બે થયાં એટલે તો તમને હિલરા
આરામ મળ્યો.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગઝરાની કોપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૯૨૯ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ત્રાસાત્રી મુગ્ધીસા

વિષય મ ૨૫ : ૮૪૩ : ૧૭

હરીઝન=સરખંતી વાત તો હું' પણ જાણુ છું' પણ ખુ-
દા અને રસુસે એક બધી ધરમાં હોવા છતાં બીજી સાવધી
વાજબી કીધી નથી. હા તમે તો ખુશો કેમ ન થાઓ, ત-
મારા બાઈના નવાં વહુ આપ્યા, નવેસર તમારા બાઈનું
ધર આપ્યાં થયું. પણ એમાં મહારે શું 'ખુશ થવાનું'? મહા-
રા તો નસીબમાં હુણે સાચો અત્યાર સુધી જેટલી મહે-
નત કરી હતી તેતો બધી કુળમાં મળી ગયું ને? અરે હું તો
હોલીના અમુધી રહું તો તે પણ વ્યાજબી છે.

બેગમ સાહેબ=મને તો ખજી ખુશી થાય છે કેમકે
ખુદાએ તારીલા આપે તો મહારા બાઈને ત્યાં એક વરસમાં
બે બાઈમાં આપે જેથી મહારા બાઈનું ધર આપ્યાં થઈ જાય.

હરીઝન=અરે એકજ ક્યાં છે કે એક સાથે બે બાઈમાં?

બેગમ સાહેબ=ખાતો બધી હુંસવાની વાત હતી
પણ હવે હું તો તમારી સાથે સહાજ કરાશ, હું તમને મનાવું
હું નહીં' તો તમે મને મનવો.

હરીઝન=હા બહેન ! તકલીફ તો મહારી સાથે લી
રહા છે હવે અકુરામાં પુર કરવા તમે પણ લેશ.

બેગમ સાહેબ=સાચે સાચું બોલજો નીકાહ થયા પ-
છી તમારે અને તમારા પતિ વચ્ચે તે વિશે કંઈ પણ વાત
વાત થઈ છે ?

હરીઝન=નહીં.

બેગમ સાહેબ=હું તો શરમ સોડારસને છાપરે સુધી
 સાફ સાફ કહેનારી છું; ખોટું લાગે તો માફ કરજો. આતો
 તમારી ચોખી ભુલ છે કે શેખસલ્લી જેવા વિચાર ખાંધી કે
 તેઓ (મોહમ્મદ જર્જાંફર) આમ કહેશે તો હું આમ કહી-
 શ તેઓ આમ ક'શે તો હું આમ કરીશ આવા આવા ન-
 કામા પાયા વિનાના તર્ક વિતર્કો કરી થાલ્યા ગયાં. મોહ-
 મ્મદ જર્જાંફરે અને પ્રતિજ્ઞા પુર્વક કહ્યું છે કે મહારા મનમાં
 હફીઝનની તરફથી રતીબાર પણ અલાવ નથી. જ્યાં સુધી
 હું છુલ્લું અને તેણી છવે છે ત્યાં સુધી એજ હેતુ લાવ
 અને પ્રેમ લાવથી હળીમળી રહીશું માટે હવે તમે તમારા
 મનમાં કોઈ પણ જાતનો ખ્યાલ ન લાવો, આ સમજાં
 શયતાની ખ્યાલો છે.

હફીઝન=બેગમ સાહેબ! તમે જાણતા નથી શાક
 એતો એવી અગ્ની છે કે જેનો કાલ સહજ થઈ શકતો નથી
 તેઓના ખીન નીકાલ થવાના સમાચાર સાંભળતાંજ હું
 માલસરી બની ગઈ. અને મહારી એકનીજ આવી સ્પી-
 તિ હશે? ના, ના, દુન્યામાં જે જે જોશો તે શોકયને કહી
 પસંદ નહીં કે, અરે ખીયારાં આપણે તો કોણ હજરતે
 રસુલે ખુદાસંતા ધરમાં એમ થએલ છે જે?

ખાનમ સાહેબ=માફ કરજો અત્યાર સુધી તમે કે જી
 જેઠાણી અરસ પરસ હંશી ઠંઠો કરતા હતા તેથી હું મુખ
 બેઠી હતી પણ જ્યારે હવે પયગમ્મરશું નામ આવ્યું ત્યારે

મહારે વચમાં બોલવું પડે છે, અરે બી હકીકત ફરી નો
કહો કે તમે છેલ્લું શું બોલ્યા ?

હકીકત=હું બીચારી અજ્ઞાન છું આપની આગળ હું
બ બોલી કેવી રીતે બોલી શકું ? શોકનો ડામ લેા કરી રૂ-
ઝતો નથી, આખી દુનયામાં જોઈ દ્યોને આપણેનો શું ?
પયગમખરનાજ ધરમાં જુવોની ?

ખાનમ સાહેબ=કયા પયગમખરના ધરમાં ?

હકીકત=મેં સાંભળ્યું છે કે હજારે ઇબરાહીમ અં
ની બીબી જનાબે સારાએ પોતાની હોંડી જનાબે હાજરા
અંને હુમલ જાહેર થયું અને અમ્યુ જનમવાનો વખત
પાસે આવ્યો ત્યારે જનાબે સારાએ તેઓને ધરનો બાહેર
કાઢી મેલ્યા અને જનાબે ઇબરાહીમ અંને કહ્યું કે આને
એવી જગ્યાએ મુકીઆવો કે જ્યાં પાણી ન હોય, હજારે
ઇબરાહીમ અં હજારહલના દેખાડવાયા જનાબે હાજરા
અંને મકકાની જમીનમાં બેસાડ્યા અને પોતે ચાલ્યા આ-
વ્યા અને તેજ હાલતમાં હજારે ઈસમાઇલ અં જન્મ પા-
મ્યા જનાબે સારા અંને શોકયદાહ નહતો તો શું હતું ?

ખાનમ સાહેબ=(હાતમાં આંગળી કરી) અરેરેરે
આખી ફીરતીવાન બીબી મારે આવી બદગુમાની ? આને
તો હસદ (હર્ષા) કહે છે, અને હસદ એટલો ધણીજ ખોટો
અને જુરો વરતુ છે, દક્તઆલા હસદની મઠીમત ફરમાવે
છે, તો આપણે એમ ન કહેવું જોઈએ કે જનાબે સારાએ

જનાબે હાજરા અબ્બાની સાથે હસદ કર્યો ખુદા જાણે કે એમાં શું ભેદ હશે ? મોહરાઓની વાતો મોહરા જાણે, મેં સાંભળ્યું છે કે હજરતે હાજરાથી જનાબે સારાનો કાંઈ કમુર થયો હતો તેની શિક્ષામાં આ દુકમ આપ્યો હતો, જે બીબી ઉપર ખુદા પેતાનો દુશ્મ અને સલામ નાઝીસ કરે તેના સંબંધમાં શું કોઈ બદગુમાની થઈ શકે ખરી ? ખુદાને મંજુર હતું કે જનાબે હસમાહલ અબ્બો જન્મ મહામાં થાય અને તેઓના દહમની ખરકતથી હમ હમના પાણીનો ચરમો (હરો) જારી થાય અને મક્કા શહેર આખાદ થાય અને બયતુલ્લાહનો પાયો નાખાય, તો જનાબે સારાનું એ કાલ્ય પરપરદીગારની મશીયત (ખુદા) પ્રમાણે હતું અને જનાબે સારા ઉપર ખુદાનો હતાબ હાકલો આપ્યો નથી, આપણે તો નેક શુમાન કરવો જોઈએ શરાઅતમાં બદ ગુમાન કરવાનો દુકમ નથી.

હફીઝન=જે વાતને પકતી મુકો ચાલે આપણા પયગમખરની બીમીયોમાં દસદ હતો કે નહો ?

ખાનમ સાહેબ=જેઓએ હસદ કર્યો તેઓએ ખોટું કર્યું, જુઓને આજ મુધી તેણીથી દુન્યામાં વજોવાય છે, શું તમારે પણ તેમની પૈરવા કરવી છે ?

હફીઝન=(હશીને) નકેહા મદત્તાહ તેઓની પૈરવા કરે મહારા બક્ષા.

ખાનમ સાહેબ=અલ્લાહના સાખ સાખ શુકર કે
 તમે હંશ્યા, ખુદા તમને હુમેશા હંશી ખુશીમાં રાખે, હવે
 જે બીબીયાની પૈરવીને હમ બરવો જોઈએ તે બીબીયાનું
 હું કાંઈ વર્ણન કરું છું, જુઓ પયગમખરની બીબીયામાં
 જતાએ ઉમ્મેસલેમા છે જેઓના વખાણ સઘળાં અદ્દલે હ-
 સવામ કરે છે, અને હઝરતે અલી અ. જતાએ ફાતેમાઅં
 ની વફાત બાદ “ઝયનઅ”ની દીકરી “અમામા”ની સાથે
 નીકાહ કર્યા, પછી હઝરતે “અખાસ” અંની માતા જ-
 નાએ “હિમ્મુલબનીન”ની સાથે નીકાહ કર્યા; અને હઝરતે
 હમામે હુસયન અંની બીબીયા જતાએ શહેરખાનુ અં કે
 જેઓ જતાએ હમામે ઝયનુલબ્યાએદીન અંની માતુમી હ-
 તા, જતાએ ઉમ્મેલયસા અં કે જેઓ હઝરતે અલીઅકબર
 અંની માતુમી હતા, અને જતાએ રૂખાબ અં હઝરતે અ-
 લીઅસગર અંની માતુમી હતાં, આ સઘળી બીબીયા એક
 જ ઝમાનામાં હતીયા, પણ કદી તેઓ અરસ પરસ એક
 બીજીથી રંજદા થઈયા નથી બસકે અરસ પરસના એક
 સરખા હેત બાવથી પોતાનું જીવતર પુરૂ કરી અમર નામ
 ખુદી ગઈયા અને એનું મુળ કારણ જોઈશુ તો જણાશે કે
 તે સરવે બીબીયા પોતાના રાવહરની ખુશીને આહુતીયા
 હતી પોતાના રાવહરની જે ખુશી તે તેજીયેની ખુશી હતી
 અગર તમારે આ મુ કીરતીવાન બીબીયાની પૈરવી કરવી
 હોયતો તમે પણ પોતાના ધણીની ખુશીનો તાબેદારી કરો
 અને તમે જે પહેલાં કહ્યું કે એક બીબી હોવા છતાં બીજી

ખીખી કરતી ખુદાએ ફરજ કંઠેસ નથી તે મેં માન્યું કે ફરજ નથી પણ તેમાં ગુનાહનો નથીને ? જે વાત ખુદાએ હલાલ કરેલ છે તે વાત ઉપર તેમારે નાખુશ થવાનો શો હક છે ? બસકે હું તો બીહુલું કે ખુદાએ હલાલ કરાવેલ વસ્તુની તમે તિરસ્કાર કરવાના દોશમાં કદાચ ફસાઈ ન જાઓ, અને એ વાતનો સ્વ કોઈ નહાના મોહક જાણે છે અને સુર્યસમ પ્રકાશીત છે કે સર્વજ્ઞ સર્વ 'શક્તીમાન' પાક પરધરતીમારે પુરૂષોને હાકીમ એટલે હુકમ ચલાવનાર બનાવ્યા છે, અને સ્ત્રીઓને પુરૂષોની તાબેદારી કરવા અને પુરૂષોને સુખ આપવા પૈસા કરેલ છે આ વાતો તો પવિત્ર શરાબની છે, હવે અનુસરવી વાતો સાંભળો કે જે નજરે નજર જોએલ છે કે તેક બીબાંયો આવડ્યા હોય છે, એક અમીરઠાકી ધણીજ ખુશ મીઠાજના હતા તેઓની બાસપાસ સર્વદા ધણી સ્ત્રીઓનો ઝમ ધટ મથેડોં રહેતો, તે બાબી પોતાના પતી મારે પાન બીડીયો બનાવતી તેઓને સારા સારા પકવાનો ખવાડતી અને પીતે માત્ર દાળ રોટલી ખાઈ સંતોષ માનતી, આ બીબી હુમેશાં પોતાના પતીની ખુશીને ચાહતી પણ પોતાના પતીને અવલાદ ન હતી તેથી તેઓ મારે એક બીછ સ્ત્રીની તજવીજ કરી અને તેના પોતાના પતી સાથે નીકાહ પગલી આપ્યા તે દીવસે તેણે સારામાં સારા અને ઉંચામાં ઉંચા કપડા પહેર્યા, માંગ ચોરીને સણગારી આંખોમાં સુરમે આંજયો, ધરેણું પહેર્યું, કોઈએ પુછ્યું કે આજ આ શણ-

ગારનું શું કારણ છે ? તેણીએ જવાબ આપ્યો કાલથી મહારે સઘળાં વસ્ત્ર આભુષણ અને ધરાણાંને વિદાય કરવાના છે, કાલથી આ સરવે ધરાણા ગાંઠા અને લુગડા લત્તા જે જે આજે મહારા પતી પરણી લાગ્યા છે તેના ભાગમાં જશે, અદનાહતઆલાની મહેરમાની જુવો કે તેણીને તેજ રાતરે હમલ રહી ગયો, નવમાસ પછી એક યુગ્મ સુરત છાકરો જન્મ પામ્યો. વર્ષ પછી પેલી નવી વહુને પણ એક છાકરો થયો, તો હવે તમે મને કહો કે તમે કોનાથી રીસા-છને કોછને પુછ્યા ગાછ્યા વિના તમારા પતિની રજા લીધા વિના તમારું ઘેર આડ્યા ગયા ? શું તમને તમારા પતીએ અથવા પેલી ખીચારી નવી વહુએ અથવા તમારા સાસુ સસરાએ તમને કાંઈ કઠોર વેણ કહ્યાં હતાં ?

હકીઝન=હું શા માટે જુહું એ હું ? મનેતો ન કોઈ એ અક્ષરે કહ્યા છે ન મહારી સાથે કોઈની મુલાકાત થઈ છે, મેંતો નીકાહ કરવાનું સાંભળ્યું કે તરતજ મેં મહારા મનમાં વિચાર્યું કે મહારા પતિનો ભાવ મહારા ઉપરથી ઉતરી ગયો છે, જો ભાવ ઉતરી ગયો ન હોત તો શા માટે બીજા નીકાહ કરત ? હુંતો પરવરગિદારને એજ કહેતી હતી કે યા પરવરગિદારા મહારોતો એવો શા વાંક પડ્યો કે તેઓ મહારી સાથે આમ વરત્યા ? પછી મેં ત્યાં હલકા થઈ રહેવું ઠીક અને મુનાસબ ધાર્યું નહીં તેથી હું મહારા આપને ઘેર ચાલી ગઈ અને મનમાં કહ્યું કે જે ધવાનું હશે તે થશે.

ખાનમ સાહેબ=તમે શાણા અને સમજીતુ થઈ કેવી વાત કરોછો? તમે તમારા મનની શંકાને ખાતરી રૂપ માની લીધી આગળ પાછળનો કાંઈ વિચાર કયા વિના સાહસ કામ કર્યું, તેઓ ગમે તેટલાં નીકાલુ હોને કરે તમને શું ખોટ જવાની હતી? હિંદુસ્તાની ભાષામાં કહેવત છે કે—યારકી ચારીસે કામ હૈં યારકે ફેઅલોસે કયા કામ હૈ? તમારા પાનિ તમારી સાથે જેવી રીતે પહેલાં વર્તતા હતાં તેવી રીતે હમણાં પણ વર્તે તો પછી એમાં તમારું શું ઓછું થયું? વળી એ પણ વિચારવાનું છે કે પુરૂષો હમેશાં ઘરમાં રહેતા નથી બહાર જઈને નોકરાઓ કરેછે અથવા વહેપાર ઇત્યાદીથી રોકી રાખેછે, વર્ષોના વર્ષો પરદેશમાં રહેછે તો શું તેઓની સાથે બીબીઓ ફર્યા કરતીયો હશે? ખુદા જાણે બહાર તેઓ શું કરેછે? જ્યારે તેઓ પરદેશથી રૂવદેશ આવે અને જેવી રીતે આપણી સાથે પહેલાં વર્તતા હતા તેવી રીતે હમણાં પણ વરતે એટલે પત્યું પછી શી ગરજ પડીછે કે તેઓ પરદેશમાં શું કરતા હતા તે પુછીયે? આપણે તો તેઓની ખુશી જોવી જોઈયે, ખુદાએ તઆલાએ અનાજપાણી છુગમાં લત્તાં તેલ મીરસી કાજળ ઇત્યાદિ આપણી સરસે જરૂરીયાતો આપણા પુરૂષો ઉપર ફરજ કરેલ છે, અને આપણા ઉપર તેઓની તાબેદારી કરવી અને તેઓની ખુશી જાળવવી ફરજ કરેલ છે. તો જો આપણે તેઓની તાબેદારી ન કરીયે અને તેઓની ખુશી ન જાળવીયે તો આપણે અદલાહિ ફરજ કરેલી ખામત તોડી અને તેની નાખુશી

જરીનો લીધી અગર તેઓ મનાવવા આવે અને આપણે
 ન માનીએ જેથી તેને ગુસ્સો આવે તો જાણી જોઈને ખુદા-
 ના કામમાં ફસાઈએ. આ હુકીકતમે મારી આંખે જોઈએ કે
 એક રઈસે પોતાના લગ્ન કર્યાં, ખુદા જાણે પહેલી રાત્રે તે-
 ની સ્ત્રીથી શું નાફરમાની થઈ કે તે રઈસે આખું જીવન
 તે સ્ત્રીનું મોંઢું જોયું નહીં જેથી તે સ્ત્રીનો આખો જીવ બ-
 ગડ્યો. બ.પ કાકા ઇત્યાદી સગાસ્નેહીયાઓ તેને ઘણાં
 સમજાવ્યા પણ તેણે કદી તેઓની વાત માની નહીં, તો
 હું પણ તમને કહું કે ફોગટમાં પોતાના જીવ પાછળ પ-
 ડો નહીં અને તમારા પતિની મરજી આધિન રહો. જે ક-
 દાચ તમને તમારા પતી બોલાવવા આવે તો જરાએ આ-
 નાકાની વિના તેઓની સાથે ચાલ્યા જાઓ, અને જેવી રીતે
 પહેલાં અફસ્યાશ્રમ ચલાવતાં હતાં તેવી રીતે હવે પણ ચ-
 લાવો અને જાણે કાંઈ થયુંજ નથી તેમ સમજો, અને પતી
 ના મોં ઉપર તેની જરાએ ચર્ચા કરો નહીં, જાણે જાણતાજ
 નથી એવાં થઈ જાઓ. બલકે જો મારી સલાહ પ્રમાણે
 ચાલવું હોય તો તમે તમારી કાકી સામુની પાસે જાઓ
 અને નવી વહુની પાસે બેસો, તેઓની સાથે દરી ખુશીની
 વાતો કરો બલકે કોઈ સારી વસ્તુ પકાતીને તેઓ પાસે
 લઈ જાઓ અને તે નવી વહુના નામથી આપી આવે
 પણ તેમની રૂમરૂ તેમાંથી કેટલુંક તમે પણ ખાંધા દરો કે
 જેથી તેઓને કોઈ જાતનો વહેમ ન આવે. અગર તમારા
 ધણી તમને કાંઈ લગ્ન ઇત્યાદી વિશે સલાહ પુછે તો જરૂર

સલાહ આપ્યા કરો, અને જે કપડા રંગવાના ધોવાના અને સીવવાના હોય તેને ધોવાના દાથથી રંગો કુવો અને સીવો, અગર નવી વહુને તમારા ઘરમાં ઉતારેતો તેથી તમે માફ માનો નહીં તેને ખુશીથી ઉતારો અને તેની બનતી ખીદમત કરો, અગર તમારા ઠાકા સસરા તમારા ઘરમાં હરે-ફરે તો તમે તેઓના સામે કામકાજ કરવા લાગો પછી જુવો કે આનો દેવો સ્વાદ આવેછે અને સગારનેહીયોમાં તમારી કેવી વાહવાહી થાયછે, તમે તમારા મનને દ્રઢ બનાવો અને ખુદાની મરજી આધિન રહી તે માલીકનો શુકર બનાવ્યા કરો.

હફીઝન=એવું મનતો થવું મુશ્કેલ છે પણ આપના કહેવાથી જોઈશ અને તેઓના દીલને અજમાવીશ. હા તેઓની મહારા ઉપર પ્રથમ જેવી પ્રીતિ હતી તેવી પ્રીતિ હમણાં જોઈશ તો આપ કહોછો તે પ્રમાણે કદાચ વર્તીશકું.

ખાનમ સાહેબ=સચ્ચે એ કીકછે પણ—

બેગમ સાહેબ=હું તો પ્રથમથી કહી ચુકી છું કે મોહમ્મદ જઅફરના મનમાં તમારી તરફથી જરાએ મેલ નથી, જો મહારા કહેવામાં કાંઈ ફેર પડે તો પછી મને તમારે કહેવું હોય તે કહેજો બલકે હું તો એ બાબત ઉપર પણ શંકા છું કે તમે તમારા પત્ની અને આપણે અને તમે મહારા

પતીને લઇ લેજો. *

હફીઝન=જાઓ ! જાઓ ! તમને તો મરકરીયોજ મુઝે છે, જ્યારે આપણા પારકા થઈ જાય તો પછી પારદાથી શી આશા રાખી શકાય ?

સંધ્યાકાળ સમયે મોહમ્મદ જઅફર ગાડી લઈને આવ્યા, ગાડી બહાર ઉભી રખાવી તેઓએ અંતઃપુરમાં બેગમ સાહેબને કહેવરાવ્યું કે મોહમ્મદ જઅફર પોતાની પત્નીને તેડવા આવ્યાછે, તેઓને આ ગાડીમાં સ્વાર કરાવી દેયો, જ્યારથી તેઓ ગયા છે ત્યારથી અમારા ઘરમાં ચુદ્ધો સળગ્યો નથી.

બેગમ સાહેબ હફીઝનને લઈને વંડામાં આવ્યા અને હફીઝનને ગાડીમાં બેસારી મોહમ્મદ જઅફરને કહ્યું કે ભાઈ જોજો હોંતમે જે બાબત મને કહીછે તે વિરુદ્ધ થવા ન પામે નહીંતો મને ધણુંજ માડું લાગશે.

મોહમ્મદ જઅફરે પોતાને ઘર પોતાની પત્નીને ઉતારી કહ્યું કે પોતાના ઘર સમઘી કામકાજ સંભાળી દેયો અને મહારી તરફથી તમારા મનમાં જરાએ શંકા આણો નહીં. હું તમારી પ્રત્યે પ્રથમ જેવો હતો તેવોજ છું અને એવોજ મને હમેશાં જોશો.

હફીઝને ખાણું પકાવ્યું. પોતે પોતાના પતિની સાથે

* “ નાજ ” કહેછે આ એક મરકરીની વાતછે, એમ કહેવાથી કંઈ હરકત આવતી હોય એમ ભાગવું નથી.

એસીને જમી લીધું, તેના મનમાંની શંકા દૂર થઇ અને હુશીયારીથી રહેવા લાગી.

બાબી હફીઝન એક દીવસ પોતાના કાકાસસરાને ઘેર ગઇ, તેણે પોતાની કાકી સાસુને સલામ કરી દેરલોક વખત એસી આમ તેમની વાતો કરી હસીનાને ઝનાનામાં મળવા જવાની રજા માગી. તેના કાકાસસરા તથા કાકીસાસુએ કહ્યું કે એમાં તમારે રજા માંગવાની હોય કે ? જાઓ અંદર બેઠી હશે, પહેલાંતો તે તમારી નણુંદ હતી હવે તે તમારી અદના લૌલીછે, આ સાંભળી હફીઝન ઝનાનામાં ગઇ હસીનાને જોઇ તેના આવારણા અને બલાઓ લેવા લાગી તેને પાસે બેસારી પેતે એસી આમતેમની આનંદી વાતો કરવામાં ગુંથાઇ પછી રજા લઇ ચાલી આવી. જ્યાં સુધી નવી વહુને વળાવવામાં આવી નહતી ત્યાં સુધી હફીઝન દરરોજ બેઠ માટે કોઝને કોઝ વસ્તુ રાંધીને તેની પાસે જતી અને સર્વેની સામે તેમાંનું થોડું પેતે પણ ખાઇ લેતી હતી. એક દીવસ હફીઝન ઝનાનામાં ગઇ ત્યારે ત્યાં કોઝ ન હતું એકલી હસીના બેઠી હતી. હસીનાએ હફીઝનના કદમ ઉપર પેતાનું શીશ નમાવી દીધું, હફીઝને તેને ઉપાડી લઇ ગળે લગાડી આવારણાં લીધાં પ્યાર કર્યો અને કહ્યું કે પહેલાં તમે મહારા નણુંદ હતાં હવે તમે મહારાં સગાં બહેન છો, મહારી તરફથી તમે તમારા મનમાં કોઇ જાતની શંકા રાખશો નહીં, મહારે અને તમારે આખા ભવનો સોંચ દેવાનોછે, તમે મને મોહટો બહેન સમજશો તોએ હું રાજીજી ખરોચરની કે

લેંડી સમજશે તોએ રાજીજી, બહેન તમે તમારે હીંડાળે
એસી હીંચકયા કરજો, ધરના સરવે કામકાજ હું કરી લઈશ
અને આ વાત હું ખતાવતી રાહ કહેતી નથી મહારો ખુ-
દા સારી પેઠે જાણીએ.

પ્રિય બહેનો ! તાળી બે હાથે વાગે છે દહી એક હાથે
વાગતી નથી, જ્યારે એક જણી પોતાની શે કયના ઉપર
આભાર કરે અથવા તેની સાથે નમ્રતા પૂર્વક ચાલે ત્યારે
ખીજના મનમાં તેના આભારનો અને નમ્રતાનો જો કે તે
કરતાં વધારેતો નહીં પણ સરખો બદલો વાળવાનો ભાવ
ઉત્પન્ન થયા વિના રહેતો નથી. જ્યારે એક તરફથી સાચી
પ્રીતિ અને મોહજન્ય દરશાવવામાં આવે ત્યારે ખીજ
તરફથી એવોજ પ્રીતી કેમ દર્શાવવામાં ન આવે ? જો હળી
મળીને અદસ્થાશ્રમમાં ચાલે એકે કામ કર્યું તો શું અને
ખીજએ કર્યું તો શું એવું મોહકું મન રાખી પોતાના પ-
તીની ખુશી શેમાં છે તે જણી વર્તવામાં આવેતો મહારા ધા-
રવા પ્રમાણે શોકયોને જે રોઢણાં રડવા પડે છે તે રડવા પડે
નહીં. સુખ મનની સાથે આધાર ધરાવે છે, જો એકજ સ્ત્રી
ઉપર ધરકામનો બોલો વધુ નાંખવામાં આવે અને ખીજ
શેઠણી બની કાંઈ કામ ન કરતી હોય અને તે વિશે પોતા-
નો ભરથાર પણ તેને કાંઈ પણ કહેતો ન હોય તેવા બારી-
ક સમયે જો તે સ્ત્રી પોતા ઉપર નાંખવામાં આવેલા બોજ
ને નહીં ગણકારતાં ધૈર્યતા અને સંતોષ વૃત્તિથી ઉપાડી લે
અને જેમાં પતી રાજી તેમાં પત્ની રાજી એ નિયમને અનુ-
સરે અને તેમાંજ સુખ માને તો હું ખચિત કહુ છું કે પેલી

શેઠઃણી બની બેસનાર શોકયના મનમાં કામ કરનાર સ્ત્રી પ્રત્યે એક કુદરતી બાવના ઉત્પન્ન થશે અને તરતજ તેના કામમાં મદદ આપવા તૈયાર રહેશે બલકે કેટલીક વખતતો આમ્રહ કરી તેને કરવાનું કામ પણ પાતે કરી લેશે, પણ જો એવા સંજોગ વચ્ચે જેના ઉપર કામનો બોજ નાંખવામાં આવ્યોછે તે ધૈર્ય ન ધરતાં અને સંતોષ ન રાખતાં બરબડયા કરે અથવા પોતાની શોકયનું છુટું બોલે તો પોતાના મનને મિથ્યા દુઃખ અને શોકય તરફથી બરબડવાના ઉછાંછળા જવાબ અને ઘણી તરફથી વધુ અભાવના શીવાય બીજું કંઈ કળાષ શકશે નહીં, અને ધરકંઠાશ એટલો વધી પડશે કે કામ કામને ઠેકાણે રહેશે અને બન્ને શોકયો સારા પેઠે લઠીવઠી આખો જન્મારો ધુળ જેવો કરી નાંખશે, અને જો એવી લઠવ વખતે બહારથી થાકેલો ઘણી આવી પહોંચ્યો તો કાંતો એકને કાંતો બન્નેને લાચાર થઈ કંટાળી જઈ જીતીધોના માર શીવાય બીજો સરપાવ આપશે નહીં અને આવી રીતે આખોભવ બગડશે. મારે હળીમળીને ચાલરામાંજ સુખછે એ સીદ્ધાંત સરવે બહેનોએ સારી પેઠે યાદ રાખવું ઘટે છે.

મીરહુસયનઅલી=એ એક દીવસ મોહમ્મદ જઅફરને બોલાવોને કહ્યું કે હવે હું છાકરીને ક્યાં સુધી ધરમાં બેસારી રાખું ? જો તમે તારીબ ઠરાવો તો તે તારીબે વળાવી દઉં. અને એ બાબત તમારી મરજી ઉપર આધાર રાખેછે ચાહોતો સેહરો બાંધી ધામધુમધી આવો અને ચા-

હોતો બેચારજણ સાથે આવી લઈ જાઓ, મરણ પડે તેમ કહો.

મોહમ્મદ જાઅફર=ઠીક છે હું આપને મદારાબાઈની સલાહ લઈને જવાબ આપીશ.

મોહમ્મદ બાકર=તમે એક વખત તો દુલ્હા બની ચુક્યા છો. આ વખતે એટલી બધી ધામધુમ ન કરો તો વાલ્યું જાય તેમતો છે પણ સ્ત્રીયાની હઠ ધણી દ્રઢ હોય છે કદાચ તેણીયે! ગરબડ મચાવે માટે જે આ વખતે દુલ્હા બની ધામધુમથી જાઓ તો તેમાં કાંઈ મદારા ધારવા પ્રમાણે તો હરકત નથી, પ્રથમ તો દુલ્હન (કન્યા)ની ડાહીને આપણા ઘરમાં ઉતારવી જરૂર છે પછી જોઈએ તો હમેશા તેણી પોતાના આપને ઘેર રહે. આવી સલાહ લઈ મોહમ્મદ જાઅફર પોતાના ઘરમાં ગયા અને પોતાની પત્ની હફીઝનની સલાહ પુછી.

હફીઝન=શું તમે એવા ક'જાળ અને ભીખારી બની ગયાં છો કે ધરબાર વિનાના પરદેશીઓ કે ડાહી તેમનાજ ઘરમાં ઉતારવામાં આવે? એવો શરમતી વાત છે, બરાતને ઘોડા ધણે પણ સામાન કરવો જોઈએ તે વિનાતો નજ આલે અને દુલ્હનની બરીના જોડા પણ જરૂર બનાવીને લઈ જવા જોઈએ અને તમારે પણ એક દુલ્હાને છાજે તેવા કપડાં પહેરવા અવશ્ય છે, કેમકે તમે પરણેલા છો પણ તેઓની ફીકરી તો કુવારી છે તેથી કદાચ તે તરફની સ્ત્રીયો 'બોહ' માને અને ડાહી આપણે ઘેરજ ઉતારવીજ જોઈએ, બે તમારી

માતૃક્રી જીવતાં હોતો શું ડાહીને ફેરવીને તેમનેજ ત્યાં ઉતારવા કેત કે ? એમાં મારો પણ બદનામી અને ના-મોશી છે તે છતાં તમારા મુરખી તમારા બાણી ઈત્યાદીછે તેઓને પુછી જુઓ, પછી મોહમ્મદ જઅફર પોતાના બીબા સગાબહાલાંને પણ મત લીધો જે હકીકતના મતને મળ-તો હતો.

હકીકત=હવે તમે મોરસાહેબના પત્ની બેગમ સાહે-બને ત્યાં જાઓ અને તેમની ચલાહ પણ પુછો, અને આ-જથી જોઈતો સરસામન એકઠો કરવા માંડો અને તારીખ પણ તેમનીજ મારફત ઠરાવતા આવો. જો બેગમ દીવ-સ પછી ન ઠરાવતાં આછામાં એ છું સાત આઠ દીવસનું છેલું તો જરૂર પાડજો કેમકે મદારે કેટલીક ચીજો લખતઉ-થી મંગાવવાની છે, રંગવું ઘોવું સીવવું ઈત્યાદી હજુ મદારે ઘણાં કામછે. મોહમ્મદ જઅફર પોતાના ભાઈને લઈ-ને બેગમ સાહેબની પાસે આવ્યા અને સઘળી બીના કહી અંબણાવી અને તારીખ ઠરાવવા ઈત્યાદીનો દરખાસ્ત રજુ કરી.

બેગમ સાહેબ=પહેલાં એતો કહો કે તમારી પત્ની-ની વાતોમાંથી કાંઈ તેના અણુગમાનો વાસતો આવતો નથીને ?

મોહમ્મદ જઅફર=ન્યાયથી તેણી તમારી પાસેથી આવીછે ત્યાયથી જાણે તેની આકત પળયાઇ ગઈછે, કેમ પ્ર-કારનો ન અણુગમા ન કાંઈ તે વિશેની ચર્ચા કાંઈ નહીં બલકે

ઉલટો તે મને સલાહ આપે છે કે આમ કરવું જોઈએ તેમ કરવું જોઈએ, ડાહી મહારે ત્યાં ઉતારવાનો અને ધામધુમથી ખરી ઇત્યાદી ચલાવવાનો સર્વે જણ કરતાં તે વધારે આશ્ચર્ય કરે છે.

બેગમ સાહેબ = હુદાના હુજરો શુકરકે ખાનમ સાહેબની શીખા. હુજરો તેનામાં પુરો અસર કર્યો નહીં તે તે હઠીલી માને કે?

અહલાહ અહલાહ કરો તમારી પત્નીએ જે સલાહ આપી તે ઠીક છે અને તમે હુદુને છાજે તેવા લુગડાં પહેરો સેદરો ખરીદો તમારું પુણ્ય છે તેનાં તમને કાંઈ એમ નથી, ન પહેરવામાં સીંચ્યા તેને કોઈ જાતનો સોગ કરાવશે, અને હુદુનને જરૂર પે તાને ધેર ઉતારો. અને તમારે જે જે જરૂરી ચીજોનો આવ પડશે તે લખના વાંચ્યા હું ઉતારવું છું પછી એક દીવસની મેહમાની ઇત્યાદી સર્વે જોઈતો સરસામાન સાધારણ રીતે ઉતારાવી કહ્યું કે મોલવી સાહેબ જે તારીખ કહે તે તારીખ મુકરર કરો.

મોહમ્મદ જઅફર = મહાર મીર સાહેબની ખરી આવ્યા સઘળી બીના ઘણ તે કહી લલખાવી, મીર સાહેબે જે મત મોહમ્મદ બાદીરે આપ્યો હતો તેને રોક આપ્યો, મોલવી સાહેબને બોલાવવામાં આવ્યા; રબાઉસ્સાનીમાં તારીખ મુકરર થયો મોહમ્મદ જઅફર ઉતારેલું સીંચ લઈ ધેર આવ્યા અને પેલું સીંચ પોતાની બીબીને આપ્યું. પછી તારીખ અને ટાંડણાની શરૂઆત પોતાની બીબી

ને કહી તેઓ પોતાના કાકાના ઘેર આવ્યા.

મોહમ્મદ બાકીરે=પોતાના કાકાને કહ્યું કે મોલવી સાહેબે રખીઉસ્સાની માસની શરૂઆતમાં તારીખ કરાવી છે, અને બરીબરાતનું ન આવવું અને ડોલીનું અહીંન અહીં જ હરી ફરી ઉતરવું સ્ત્રીઓ નામંજુર રાખે છે, અને આ તમારા દાસને પણ એ જરા ઠીક લાગતું નથી, આપના સદ્કાથી અદલાદ તઆલાએ સર્વ કાંઈ આપ્યું છે.

મીર હુસૈનઅલી=ખુદા તમને ખુશ રાખે અને તમારી તૌફીકને વધારે, તમારી જે ખુશી હોય તે મને મંજુર વે, બરીબરાત લાવો મહારી આંખો અને માથા ઉપર પણ એટલું ધ્યાન રહેકે જ્યારે તમે બરી લાવશો ત્યારે મહારે પણ બદલો વાળવો પડશે તે વખત મોહમ્મદ જઅફર જોડા પહેરવામાં આનાકાની ન કરે તેમને પહેલાંથી પુછી લેયો.

મોહમ્મદ બાકીરે=આપે અર્પણ કરેલ તબરૂક તેઓ ન પહેરે એ શી વાત છે?

મીર હુસૈનઅલી=પોતાની દીકરીના ખ્યાલમાં રહીને કહેવા લાગ્યા કે ચોથી લેવા કોણ જશે?

મોહમ્મદ બાકીરે=આ તમારો દાસ કયા દીવસે કામમાં આવનાર છે? હું મીરસાહેબના દીકરા અબરાહમ હુસૈનને લઈને જઈશ. અવેત-જ્યારે સર્વ બાબતો મુકરર થઈ ગઈ અને બન્ને બાઈ ઘેર પાછા આવ્યા ત્યારે જરૂરીયાતો

ચીજો જે ધરમાંથી નીકળી તેનો જુદો ફડચો લખ્યો, અને જે વસ્તુઓ લખનઉથી મંગાવવાનો હતો તે લખનઉથી મંગાવી. તાત્પર્ય—સર્વે સામગ્રી તૈયાર કરી દીધી. ટાંચુ આવી પહોંચ્યું સર્વે સગાવહાલાઓ અને રનેહીયો પધાર્યા. મોહમ્મદ જઅફર અસ્વાર થયા વરઘોડા ચઢ્યો. મકાન ઉપર આવ્યા હુકો પાનસોપારી અત્તર ગુલાબ છત્યાદી વસ્તુઓથી ખાતર કરવામાં આવી, થોડી રાત બાકી રહી એટલે ડાહી રૂખસત થઇ મોહમ્મદ જઅફરના ધરમાં ડાહી ઉતારવામાં આવી જેજે રસમો અને રીતો હતી તે બજાવવામાં આવી, હફીઝને પચીસ રૂપીયા અને એક અશરફી રૂમાલમાં બાંધીને પોતાના પતીના હાથમાં આપ્યો. પછી જે થવાનું હતું તે થયું. બીજે દીવસે મોહમ્મદ બાકર અને મીયા અબ્દુર હુસયન અને બીજા કેટલાંક સગાવહાલાં ચોથી લેવા માટે આવ્યા.

દુહહન પે તાને ખાપને ઘેર જવા માટે રૂખસત થઇ, મોહમ્મદ જઅફરે પોતાને સાસરે જતી વખતે પોતાની પત્ની હફીઝનને કહ્યું કે મને ત્યાં રહેવા માટે આગ્રહ કરવામાં આવશે પણ હું તેવી ખાખતો માનતો નથી સવારમાં આવ્યો આવીશ.

હફીઝન=(હાથ બોડીને) નહીં, નહીં, પ્રાણાધાર! આપ ત્યાં સાત દીવસ મુધી બરાબર રહેજો નહીંતો મહારા માથે નામીશી આવશે, હું આપને મળવા માટે ત્યાં આ-

વળી રહીશ. અને તમારો જે જીવ ગજરાય તો દીવસના વખતે અર્ધો કસાક અને આવતા રહેજો.

મોહમ્મદ જાઅફર=સાત દીવસ મુઘી પેતાના સાસરીયામાં રહ્યા, જ્યારે સ્વન લગ્ન નિદાય થયા લાગ્યા ત્યારે મીરહુસૈનઅત્રીએ મોહમ્મદ જાઅફર અને મોહમ્મદ જાઅફરના હાથમાં એક સ્તાંપવાળો દસ્તાવેજ આપ્યો જેમાં તેઓની મોલકતમાંની કેટલીક વસ્તુઓ મોહમ્મદ જાઅફરને નામે ચઢાવી હતી અને બાકીની સર્વે સ્થાવર તથા જંગમ મોલકત પોતાની હીકરી અને જમાઈરાજના નામે લખી હતી.

જ્યારે લગ્નના સર્વે રીવાજો પૂરાં થઈ ગયાં અને શરમ અને લજ્જા ઈત્યાદી ધોમે ધોમે છુટી ગઈ ત્યારે હુસૈનઅ-ને હસીના વચ્ચે એવી પ્રીતિ બંધાઈ કે એક બીજાને જોયા વિના ચાલે નહીં અને એક વિના બીજા બાણું ખાય નહીં. થોડાંક સમય પછી હુસૈનઅને ગર્ભ રહ્યા, ત્રણ માસ થયા ત્યારે પુત્ર સાંપડ્યો લગ્ન થયાને દોઢેક વર્ષ જેટલો સમય વિત્યો એટલે હસીનાને પણ ગર્ભ રહ્યો અને તેણે પણ પુત્રનો જન્મ આપ્યો. બાપી રીતે તેઓ હળીમળી અતિ શાંત અને મુખી દીવસો ગાળવા લાગ્યા. અને શરથ પ્રમાણે ચાલવાનું મુખ પામ્યા.

મકરણ ૧૭ મું.

વરજ્યવહાર કેવી રીતે કરવો !

એક દીવસ જોગમ સાહેબે ખાનમ સાહેબને કહ્યું કે મહારા ઘરનો ખાદ્યોત્ત ઘણુંજ ખરાબ છે. જ્યારે મહારા લગ્ન થયાં અને ઘરને લગતો સ્વધર્મો વ્યવહાર મહારે સિર પડ્યો ત્યારથી મેં કાંઈ વધારો ઘટારો કર્યો નથી. જેમ આ-લેછે તેમને તેમ ચાલવા દઉં છું અને હવે તો તદ્દત ખરાબ સ્થાનિમાં આવા પડ્યો છે અને તો વારંવાર એવી ધાસ્તી રહેછે કે કાંઈ ખીરસાહેબ એવો વિચાર ન કરે કે મહારી સ્ત્રીતો ઘરસખધી દામકાજમાં ધ્યાન દેતી નથી અને જેમ આવે છે તેમ ચલવે છે અને પડ્યું ત્યાં સડ્યું એવો ઘાટ રાખે છે, અને અગર તેઓને કદાચ એવો ખ્યાલ આવ્યો કે તે ગરસામાન વેચી વેચીને તેના નાણા પોતાની ગ ઠે ખાંધે છે તો તો પછી કુખી મરતું પડશે, અને એ શરમને લીધે હું ઉંચું જોઈ શકતી નથી તેઓની મહારા ઉપરની પ્રીતિ અને મોહનતના કેટલા વખાણ કરું ! કદી તેઓએ મને પુછ્યું પણ નથી કે તમે આ શું કરો છો ? મહારામાં તો ખસ કાયરતા અને આળસે ઘર ઘાલ્યું છે અને મહારાથી મેં દુનત થઈ શકતી નથી. અગર એક સ્ત્રીજ પડી હોય છે તો ચાર દીવસો પણ ઉપાડતી નથી. અને જો ઉપાડવી પડે

છે તો એવો કંટ.જો ઉપજે છે કે કાંઈ કહેવાની વાત નહીં,
 ખાનમ સાહેબ=વારીજઈ, મહારા મનમાં તે નિશિ
 તમને ટોકવાનો ક્યારનો વિચાર રચ્યા કરતો હતો પણ શું
 કહું કહેવાનો લાગ જોતી હતી જ્યારથી હું આવીશું ત્યા-
 થી તમારા ઘરમાં એટલો ગૈરમ દેખાતો અને અધાધુધી
 જોઈશું કે તે જોઈને મહાર કહેજી પાકી ગયું અને આપને
 તે તરફ જરાએ ધ્યાન દેતાં ન જોઈ વધુ ને વધુ મન બળતું
 હતું. તમને કહેવાનું બહુએ કરતી હતી પણ બોલાતું ન
 હતું. જોકે હું બહુજી કે શયતાને મને તેવી નેક બાબતથી
 અટકાવી, અને એક મોઝમિનનું તુકશાન થતું જોઈ ચુપ
 બેસી ન રહેતાં તે નિશિ તેને કહેવું વાજીબ છે જેમકે શેખ
 સઅદીએ કહ્યું છે કે—

ચુ મીખીનીકે નાખીનાઓ ચાહસ્ત*

અગર ખામોશ નશીની ગુનાહસ્ત*

જ્યારે તું જીવે કે એક આંધજો છે અને તેની આગળ
 કવો છે ત્યારે જો તું તેને તેથી ન ચેતવે તો ગુનાહ છે.

તે.પણ હું કહી શકતી નહીં. ચાલો આજ કુદરતી
 તમેજ એ વાત છાડી દીધી હું રોજ અચળો એ પામતી
 હતી કે તમે એવી વાતોનો ખ્યાલ કેમ રાખતા નથી. હું
 રોજ જોઈશું કે ઝનાના અને મરદાનાના મળી ૫૦ માણ-
 સો ખાનાર હશે. તેઓ માટે કેટલોક આદો રાખે માણ
 અને પાંચસેર ગોશન એકદર વપરાય છે તો આટલા બધાનું
 શું થાય છે? કાંઈ સમજ પડતી નથી. અગર માણસ દાંડ

સેર અનાજ રાખીએ તોપણ સવામણ થાય છે બાકીનું
 સર્વે ક્યાં જાય છે? પોટલાને પોટલા નોકરો અને લોંડીયો
 પોતાને ઘેર લઈ જાય છે, ગયા મહીનામાં મેં જોયું કે આઠ
 ઘડા ધી આવ્યું પાંચશેર ગોશતમાં અગર શેર જેટલું ધી
 વપરાય તો અરધોમણ થયું બાકીનું ક્યાં ગયું? અને બીજી
 પદ્ધતિથી ચીજો જેવી કે દુધ દહીં એનાતો હાસાબજ નથી,
 આ સર્વે ક્યાં જાય છે? શું થાય છે? તેનો કારણ તણ
 તમારે ખ્યાલ રાખવો જોઈએ. હા આટલું ખરચતો રાજ-
 રજવાડાઓમાં થતું હશે તો પણ તેઓની રાણીયો પાસેથી
 એવાં ખરચોમાંથી બચાવેલાં કેટલાંક રૂપીયા નીકળે છે,
 પણ તમે તો આટલું બહુ જોરવ્યાજબી ખરચ હોવા છતાં
 એકપાત્ર પણ બચાવી શકતા નથી, ગજબતી વાત છેના?
 ધણી જાણે તો કેટલાં નાખુશ થાય અને ઈસરાફ (નફામે
 ખરચ) થવાથી અદલાહ ક્યાંથી બરકત આપે? ઈસરાફ
 કરવાનો તો મહા મોહટો ગુનાહ છે, અને આપે વાતોના
 પ્રસંગમાં કહ્યું કે અગર મોઘ અસરાફ વ્યવસ્થા કરનાર
 મળે તો આ સઘળા કામકાજો તેને સોંપી દઈ મોકળી
 થાડે. એ તમારી ભુલ છે કેમકે જે કામ માલીકોને કરવા-
 ના છે તે બીજા કરી શકતા નથી વરસોનો બગડી ગયેલો
 નીચમ પારકાથી સુધરી શકે ખરો કે? જુના પુરાના રીવા-
 જ મટાડવા અને તથા દાખલ કરવા એ ખાસ તમારુંજ
 કામ છે પારકાથી એમાં કાંઈ ન અને, પણ આવી ગયેર
 વ્યવસ્થા જોઈને હજી તમારી આંખ ઉપડે એવી રાતે આ-

સા પડતી નથી, આપ તોફર ચાકરોને મુરુવતથી દાંડ કહીશકવાના નથી.

બેગમ સાહેબ=તહીં. તહીં, આપ જે પ્રમાણે કહે-
શો તે પ્રમાણે વર્તવા હું તઈયાર છું.

ખાનમ સાહેબ=અગર તઈયાર છો તો હું તમને ચુકતી જતાહું છું કે આપની મુરુવત પણ જળવાય અને તમારૂં ઘાગેલું કામ પણ સિધ્ધ થાય, આપ મારે સાહેબને ખાનગીમાં કહેજો કે તેઓ જે એક કલાક અંદર જનાનામાં આવીને બેસે, પ્રથમ તો તેઓ આપ ઉપર પણ અને ઘરના લોંગા લોંડીઓ ઉપર પણ કૌંધાયમાન અને ગુસ્સે થાય અને લોંડી લોંગા દાયઝો આયાઝો મામાઝો ઇયાદી જે-ઝોનું ખાણું પીણું અહીં છે તેઓનું વજન કરાવવાનો હુકમ કરે કે આટલું તોલ ખાણું તેઓને મળે અથવા તે-ઓને રાંધ્યા વીનાનું અનાજ તોલથી આપવાનું ઠરાવે અથવા દરેક રૂતમાં આટલું આપવું એવો ઠરાવ બાંધે, અને ગોશ્ત ધીનું પણ પ્રમાણ ઠરાવી દે કે આમ કર્યાથી મારા ધારવા પ્રમાણે બરાબર બંદોબસ્ત ચાલશે, અને ઇસરાફ થવા પામશે નહીં, અને મહારા ધારવા પ્રમાણે આ સમજી બંદોબસ્ત અમાની બેગમ કરી લેશે તે જનાબ મીર સાહેબના મિત્રની વિધવા છે આપના ઘરમાં રહે છે અને તેને બોરાકી પોસાકી આપજ આપો છો તેનું ન ઘર છે ન છોકરાં છુટ્યાં છે, વળી બીચારી મોઅમેના નમાઝની પાખંદ છે તેમજ રાત્રી અને પ્રમાણિક છે, તેનો દાંડ બોલો આપ

ઉપર પડશે નહીં પણ તે સાથે શરત એટલી છે કે તમારે થોડા દીવસ તન તોડી મેલનત કરી ગાડી સરારે ચડાવવી પડશે, આપને ત્યાં એટલી લોંડીયો બરેલી છે પણ હું સવા બેલવા અને કુદવા કુદા શીવાય તેઓનું બીજું કાંઈ કામજ જણાવું નથી, તેઓના સાથે દળવા ખાંડવાનું કામ નાખો અને જો એ કામ ન હોય તો તેઓને કપાસ કુટી રૂ કાઢવા બેસારો અને રૂમાંથી સુતર કાંચવાનું કહો અને તેજ સુતરતા થાત પણાવરાવો તેઓના લુપડાં બનાવી આપો, અને જો તેણીયો આવી કામ કરવાના ઇનકાર કરે તો તેઓને કાડી મુકો, અને તે કામ કાજમાં અમાની બેગમ ભરાશે તે કામમાં હું તેનો મદદ કરીશ, જ્યારે એક નિયમ બંધાવ જશે ત્યારે પછી કોઈ બતાવી મેલનત કે તકલીફ પડશે નહીં, પણ મહારી પાસે મુનાસબ એ છે કે સાંજરે ખાણું વહેંચાવવા માટે દુમેશાં આપે બેસવું જોઈએ, અને હું સાંભળુ છું કે આપને ત્યાં જે ગાયો બેસો ઈલાદી છે તેના દૂધ માખણનો કાંમ હીસાબ રહેતો નથી.

બેગમ સાહેબ=હું ગાયો બેસોના હાલ જાણતી નથી કેમકે તે બહારની સાથે સંબંધ ધરાવે છે, હું આજ મીર સાહેબને વાત કરીશ, જો અલલાહની મજા હશે તો કાલથીજ સઘળો બંદાબસ્ત શરૂ થશે, જ્યારે મીર સાહેબ આવ્યા ત્યારે બેગમ સાહેબે સઘળી વાત કહી સંભળાવી.

મીર સાહેબ=જુદાએ તઆલા ખાતમ સાહેબને જણાવે ખબર આપે, જો તેઓની રહાઈ પ્રગણે કામ કરે

વામાં આવશે તો આશા છે કે મહારૂં ઘર સારી પેઠે સુધરી જશે, પછી તેઓએ સરવે લોડીયો અને લોડાઓને બોલાવ્યા અને તેઓની રૂબરૂ બેગમ સાહેબને ઘણાજ ઠપકો આપ્યો કે આજ સુધી હું તમારે ભરોંસે રહ્યો પણ ધરનો કાંઈ જાંદાખરત જ્યો નહીં હવે મને ખાત્રી થઈ કે તમે આ હરામઝાદા લોડા લોડીયોના ભરોંસે રહ્યા તમે પોતે કાંઈ ધ્યાન આપ્યું નહીં, આ હરામઝાદીયોએ મળીને મારૂં ઘર લુટી ખાધું, રોજ આટલું બધું અનાજ ધોઈ ત્યાંની બહારથી અંદર આવે છે તે જાય છે ક્યાં ? હું શું કરું જો મને બખ્તર પડી હોતતો હું તમારા આમડા બેંચાવી નાંખત પણ શું કરું તેમાં વાંક બેગમ સાહેબનો છે, તેઓએ તમારા ઉપર કંઈ હાંક રાખી નહીં, જો તમારા ઉપર હાંક અને ખાંખત રાખત તો આ પ્રમાણે થવા પામત નહીં, જાઓ આટલો ગુનાહ મારૂં કરું છું જો હવે તમારે જડા લુગડાં અને બાજરના રોટલાં ખાવા મંજૂર હોય અને જેમ બીજા જમીનદારોના ચાકરો રહે છે તેમ રહેવું પસંદ હોય તો અમારે ત્યાં રહો અને નહીં તો કાળા મોઢા લઈ અહીંયાથી ચાલ્યા જાઓ મને તમારા જેવા બીજા સેંકડો ચાકરો મળશે.

ચાકરડીયો=અમને કોઈએ કોઈ કામ કરવાનો હુકમ આપ્યો હોત અને અમે ન કરત તો ગુનેહગાર થતે પણ અમે તો કામ કરવાને અને તમારો હુકમ માનવાને હાજર છીએ જે મળશે તે ખાઈશું અને પહેરીશું અને જેવી રીતે

રાખશે તેવી રીતે રહીશું, અમે આપનું ઘર છોડીને ક્યાં જવાના છીએ ?

મીર સાહેબે અમાની બેગમને બોલાવીને કોઠરની કચીબો આપી કહ્યું કે તમે બેગમ સાહેબ અને સરવે લોંડીયા સાંભળો, હું કોઈ બાદશાહ વગર કે અમીર છું નહીં માત્ર જમીનદાર છું, જવાર દોદડા હત્યાદી અમાને હલકો ખોરાક છે તમે સરવે અહીંયાનીજ છો કાંઈ પરદેશી નથી, તમારામાંની દરેકને દર માસે ત્રીસ શેર કાચુ અનાજ આપવામાં આવશે.

ચાકરડીયો=ખુદાવીદ જ્યારે અમાને ત્રીસ શેર કાચુ અનાજ મળશે ત્યારે ખાંડવા દળવામાંથી બુસો અને ફાતરા નીકળી જશે તો પછી બાકી કેટલું રહેશે ?

મીર સાહેબ=હીક એક મણ કાચુ અનાજ મળશે.

ચાકરડીયો=એ અમને મંજૂર છે પણ એટલી મહે-રબાની કરો કે જે ઘઉં અમે દળાવે અને જે અનાજ ખાંડીયે તેની દળામણી ખાંડામણી તમે બીજી સ્ત્રીયાને જે આપતા હો તે અમાને આપજો.

મીર સાહેબ=મહારે કબુલ છે પણ પુરસતના વખતે તમારે કપાસ કુટવું પડશે અને મુતર કાંતવું પડશે.

ચાકરડીયો=અમને મંજૂર છે અમે બધું કરીશું, બે-ગમ સાહેબે પ્રથમ ઘરની ચકરડીયાને તેઓને મહીને મ-હીને બેટલું અનાજ આપવાનું કહ્યું હતું તેટલું આપી દી-

ધું, ત્યાર પછી જેલું દળવા ખાંડવાડું હતું તેટલું તોલી તોલીને આપ્યું અને જેલું વધ્યું તેટલું અમાની બેગમને સોંપી દીધું.

પછી મીર સાહેબે બહારના જેલમાં નોકરો આપેલા હતા તેઓનો પણ ખંદાબસ્ત કરી દીધો અને દરેક બાબતોનો નીયમ ખાંધી આપ્યો.

ખાનમ સાહેબ=મીર સાહેબ મારે આપને એક વાત કહેવાની છે, મેં સાંભળ્યું છે કે આપને ત્યાં દસ બાર બેંસ પંદર વીસ ગાયો બાર પંદર બકરીઓ છે.

મીર સાહેબ=હા છે પણ કેાઇ તેઓની ખખર અંતર લેતું નથી.

ખાનમ સાહેબ=કેમ કેાઇ ખખર અંતર લેતું નથી ? શું તમારે ત્યાં નોકર ચાકર નથી ? આપ આપના નોકર-માંના એક માણસને માત્ર તેજ કામ માટે સુરક્ષા કરી દેવો અથવા એક આહીર એટલે ભરવાડને નોકર રાખી દેવો, જ્યારે આવી રીતે રાખેછા તો પછી તે ઢોલો રાખવા ન-કામાં છે વેચી નાખવા બેહતર છે અથવા ખુદાની રાદમાં આપી દેવો, બેંસોનો ખંદાબસ્ત કેવી રીતે કરવો તેઓને કેવી રીતે પાળવી એ ઉપરથી મને એક નહાની સરખી વાત યાદ આવી તે એ કે બે ભાઇ હતા તેઓ બંને રજ-પુત પત જન્મથી જવાબસરા હતા, તે બંને જણાઓને બાદશાહે બેઠાપો તરમીવત અને તાચલીમ આપી, એક

ભાઈનું નામ મોહનરમ હતું જે “ મોહાગંજ ” માં રહેતો હતો, અને બીજાનું નામ મોહનસીમ હતું. ત્યાંની બે મા તેઓનેજ સોંપવામાં આવી હતી આ બંને હાઈદાને લેંસનો અને ઘોડાઓનો અત્યંત શોખ હતો, એક વખત તેઓની પાસે ચાર લેંસો હતી, તેઓએ તે લેંસોની રંખે વાલી કરવા એક આહીર નોકર રાખ્યો હતો, અને તે ચારે લેંસો માટે તેઓએ જુદા જુદા ચાર ખાખોચીયા ફીચરથી બરેલા બનાવી રાખ્યા હતા અને એક વાડો બનાવ્યો હતો જેમાં તે લેંસો ખાંધવામાં આવતો હતો, જ્યારે તે લેંસો ખાઈ પીઈ તુરંતી થતી ત્યારે પેલા ખાખોચીયાઓમાં દુદી પડતી, લીરતીયા દરરોજ આવીને તે ખાખોચીયામાં પાણી નાંખતા હતા, લેંસો માટેના આવો બંદોબસ્ત હોવાથી તેણીએ દુધ પણ એટલું આપતીયા હતી કે આજ સુધી કોઈ લેંસો એટલું દુધ આપ્યું હોય એમ સાંભળ્યું નથી, અને તેઓ દુધને ઉપયોગ પણ એવો કરતાં કે જરાએ નકકામુ જવા પામે નથી, તેના ધીની જે કીંમત આવતી હતી તેમાંથી તેઓ આદરને મહીનાનો પગાર આપતા હતા, અર્થાત આવે રીતે માત્ર ચાર લેંસોનેજ બંદોબસ્ત રાખવાથી તેઓ મહોટા વેપારી થઈ ગયા હતા.

અને તેઓને ઘોડાનો શોખ હતો તેથી તેઓ નિર્બળ ઘોડા ઝોંજી કીમતે ખરીદતા હતા અને તેને ખવરાવી પાવરાવી સારી પેઠે તૃપ્ત કરી વેચતા હતા, તેઓને કેળ-

વવા માટે તેઓએ એક ચાખુક સવાર નોકર રાખ્યો હતો, તે ચાખુક સવાર નિત્ય ઘોડાઓને કાવો દેતા હતા, જ્યારે ઘોડાઓને પરશેવો થતો હતો ત્યારે તેઓ ઉપર પાંખો નાખતા હતા, જ્યારે કોઇ ખરીદાર આવતો ત્યારે તેને વેચી નાખતા હતા તેઓ દાઢસો ખસોથી ઓછી કીમતનો ખરીદતા નહીં અને સાતસો આઠસોથી ઓછી કીમતને વેચતા નહીં, તો તમે પણ આવો ખદાખસ્ત કાં કરતા નથી ? જે ભેંસો સારી પુષ્ટ અને નવી હોય તેને રાખો અને જે સારી નહોય તેને વેચી નાંખો અને તેની જે કીમત આવે તેની ખીજ સારી ખરીદી લ્યો, દસ નઠારીની જગ્યાએ ચાર સારી રાખવી ઠીક છે, જેટલી ગાયો છે તેને સારી પેઠે ખવરાવો પીવરાવો અને જે ગાયો દશી હોય તેને કોઇ ગામડામાં મોકલી આપો કે જ્યાં તેને સારી પેઠે ચરો મળે, તેઓના માટે આહીર મુકરર કરી રાખો કે તેઓ તેઓને લક્ષ આપી ચરાવે અને સાજરે ભુસો અથવા ઘાંસ ખવરાવવા પીવરાવામાં કાળજી આપે જ્યારે તે ગાયોને અવલાદ થાય ત્યારે જે તે માદા હોય તો ત્યાંજ રહે અને જે બછેરા હોય તો તેને અહીં મોકલી આપે, આવી રીતે કર્યાથી તમારા આખા ઘરનો કારભાર સુધરી જશે અને આજે અંધાધુન્ધ ચાલે છે તે પછી નહીં ચાલે.

મીર સાહેબ=આપની આ સલાહ મને પસંદ આવી ઈનશાઅલ્લાહ જે અલ્લાહ ચાહશે તો એમજ કરીશ.

ખાનમ સાહેબ=વળી મેં સાંભળ્યું છે કે તમારી મીલકીયતની કેટલીક વાડીયો પણ છે જેમાં ખાગખાન નો-

કર છે, બળધો હત્યાદી સરવે કાંઈ છે તો મેં આપને ત્યાં નારંગીયો દાડમ હત્યાદી ખીજ મેવાળો આવતાં તો જોયાં પણ કોઈ દીવસ શાક ભાજી આવી હોય તે જોયું નથી, આપને ત્યાં તરતજ શાક ભાજીના પરિણામ જરૂર થાય છે

મીર સાહેબ=હા મહારે બાગ ખરીયા તે માટેના તોફાર ચાકર બળધ ધીરે સરવે કાંઈ છે, જે એક વખતે અમે શત્રુગમ ચક્રવર્તી હત્યાદીના ખીજ મેવાળી વાવ્યા પછી તે નકામા ગયા અને જે જે ઉગ્યું તે નકામા ઉગ્યું તેથી તે ઉપરથી જીવ દહી ગયો, પછી તે માટે રોશીશ કરી નથી એટલે શાક ભાજી આવતી નથી.

ખાનમ સાહેબ=હું ઘણું અચાજો પામું છું કે તમારી વાડીયામાં શાક ભાજી ન ઉગે, લખનઉની વાડીયામાંથી જે ગોલી શત્રુગમ અને ચક્રવર્તી હત્યાદી આવે છે તેના વાવનારા શું ફીરીશતા હશે ? શું તેમાં કાંઈ કાંઈ કરામત હશે ? તે વાવનારા પણ માણસો છે, ભોંયને કેવી રીતે પાછળથી તેને કેવી રીતે ખેડવા હત્યાદી કામોમાં તો અંગરેજો કેવી રીતે ઉસ્તાદ છે તેઓએ તે વીશે ઘણાં પુસ્તકો લખ્યાં છે જેના તરજુમા દ્રઢ ગયાં છે તમે પણ એક તરજુમા મેવાળી હોયો અને તે ઉપર અમલ કરો પછી જુઓ ઉગે છે કે નહીં, એ વાડીયાંથી જે મેવો શાક ભાજી હત્યાદી આવે તેને ઘરમાં ખાઓ પીઓ અને બાકી જે વધે તેને વેચી નાખો તેની જે કીમત આવે તે બાગખાનોના પગાદમાં આપો વળી જે વધે તેમાંથી બળધોના ઘણા પાંજરા પણ નીકળશે.

મીર સાહેબ=આપે કહ્યું એ પ્રમાણે હું સર્વે
ખંદાબસ્ત કહીશ પણ મેરાઓનું અને શાક ભાણ્યોનું
વેચવું અહીંયા અયથ તરીકે ગણાય છે.

ખાનમ સાહેબ=જે સીજ આપણી જરૂરત કરતાં
વધારે હોય તેને વેચવામાં શો અયથ છે ? મરતના ખાના-
રાઓએ પોતાના લાભઅર્થે આ ઠીક વાત ઉભી કીધી છે !
ખેતરોમાં જે અનાજ પાકે છે તે જરૂરત કરતાં વધારે હો-
ય છે તો જરૂર વેચી નાખવામાં આવે છે તો પછી શાક
ભાણ વેચવામાં અયથ શાનો ?

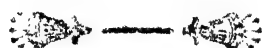
મીર સાહેબ=રમસો અને અમીરોએ શાક ભાણ
વેચવી અયથ તરીકે ગણાય છે.

ખાનમ સાહેબ=મને તો એમાં કંઈ એવું જોઈ
દેખાતો નથી, જે તમને પસંદ નહોય તો હું તમને એક
બીજી શુકતી બતાવું તે એ કે જેટલું જરૂરત કરતાં વધારે
હોય તેટલું નોકર ચાકરોમાં વહેંચી આપો અને તેઓને
કહી દ્યો કે આટલી શાક ભાણ કે મેવો તમારો છે, અને
તે તમારા પગારમાં ગણાશે, રોકડ પગાર કંઈ આપવામાં
નહીં આવે, આમ કર્યાથી તમારે નોકર ચાકરોને રોકડ
પગાર આપવો પડે છે તે આપવો પડશે નહીં.

મીર સાહેબ=હા ઠીક છે, હું ઇનશાઅલ્લાહ એમ
જ કહીશ.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

ગરાસના બંદોબસ્ત વિશે.

મીર સાહેબ=ખાનમ સાહેબ ! આપનો મત એવો
તો લાલ દાયક છે કે તે જેવો કોઈ મોડો હાકીમનો મત
પણ નહીં હોય, શું કરું આપ પુરુષ નથી, જો પુરુષ
હોત તો હું તમને મદદ તમામ ગરાસ ચોંટી દેત, પણ
ખાનમ હવે તમે મને મદદ ગરાસના બંદોબસ્ત વિશે કેટ-
લોક સલાહ આપો કે હું તે પ્રમાણે વાતુ.

ખાનમ સાહેબ=મને આપ એ શું કરો છો ? હું
ખીયારી પદાનાં બેસવા વાળી તદ્દન અજ્ઞાન સ્ત્રી તે રીયાસત
(ગરાસ)ના કામ કાળને શું સમજે ? અને શું સલાહ
આપું ? આજે મેં બધી વાતો કહી તે સાંભળેલી હતી,
જો કોઈ નુકસાનની વાત જોઈશું તો બધી બેસુ છું, મારા-
થી બોલ્યા વીના સુખ બેસાતુ નથી.

મીર સાહેબ=અરે આપની સાંભળેલી વાતો પણ
શીખામણ લેવા જોગ છે,

ખાનમ સાહેબ=રીયાસતનો સરવે આધાર કાગળીયા
ઉપર છે, હું તો ન ભણી છું ન ગણી છું આપ માશાઅ-
લ્લાહ બધું જાણો છો આપને હું શું શીખવાડું.

મીર સાહેબ=વાત એ છે હું જેવી રીતે કરતો
આવ્યો છું તેવી રીતે કાંઈ જઈ છું પણ તેમાં જે નુકશા-
નની વાતો છે તેને હું સુધારી શકતો નથી અને મેં તે
વિશે કોઈ મજબુત કાવદો ખાંધ્યો નથી મદારે ઘણાં નુક-
શાન ખમવા પડે છે.

ખાનમ સાહેબ=પ્રાયદા કાનુનની વાત તો હું સમ-
જતી નથી પણ એટલું તો હું જરૂર કહીશ કે ખુદાએ ત-
આલાએ તમારામાં શરમ અને મુરુવત હક દરમની સુકી
છે તેથી તમારે આટલાં બધાં નુકશાન ખમવા પડે છે જો
તમે તમારી નકકામી મુરુવત અને શરમ છોડી દેશો તો
હમણાં બધે ખંદાબસ્ત થઈ જાય અને તેની મેળે સર્વે
કામ ઠેકાણે આવે, અગર કોઈ આપના દસ રૂપીયા ખાઈ
જાય અથવા તમારા લેણાં રૂપીયા ન આપે અથવા કોઈ
હક વીનાનો આણસ તમને નકકામો સતાવે અને તેવા વખતે
તમે શરમ અને મુરુવતથી તેને કાંઈ ન કહો તો પછી
કેમ નુકશાન થયા વીના રહે ? અને એમ કયાંથી આપને
સતાવવાની અને આપને નહીં ગણકારવાની નોકર ચાકરો
કે બીજાઓની કેમ હિંમત ચાલે નહીં ? અગર આપ
જે જગ્યાએ શરમ અને મુરુવત રાખવી જોઈએ તે જ-
ગ્યાએ શરમ અને મુરુવત રાખો, અને જે જગ્યાએ ન
રાખવી જોઈએ ત્યાં ન રાખો તો મદારા ધારવા પ્રમાણે
કહી તમારે આવા નુકશાત ખમવા પડે નહીં આપનો જે

હક હોય તે લેવામાં મુરુવત ન કરતાં આપે આપનો
હક લઈ લેવો જાઓ અને તેમાં જરાએ મુરુવત રાખ-
વા જાઓ નહીં અને આપના કારભારીએ આપનો જે
મલ નકકામો વાપરી તાપે તેઓ પાસેથી જરૂર લરી લ્યો,
એવાનમાં શરમ રાખવી નકકામી છે, અને જેને આપવા
આહો તેને એહસાન બહેર કરીને આપો, નાદાન અને
બાણતાજ નથો એવા બનીને કદી કોઇને કાંઈ પણ આપો
નહીં. નવવાખ સઆદતઅલીખાનની હીકાયત સાંભળી છે
કે નહીં તેઓ બનારસમાં રહેતા હતા જ્યારે તેઓના
હાથી ખાનાનો કચરો લઈ જનાર એક ભાડભુંજ પાસે વ્રણ
રૂપીયાને કેટલાક આના તેની તરફ બાદી રહ્યા હતા જ્યારે
નવવાખ સાહેબ લખનઉમાં ગાદીએ બેઠાં ત્યારે તે ભાડ
ભુંજે પોતાના ઓકરાની શાદી કરવા માટે ખરાત લઈ લ-
ખનઉમાં આવ્યો, તે નવવાખ સાહેબને સલામ કરવા માટે
ગયો, નવાખ સાહેબે તેને એક અશરફી આપી પછી કહ્યું
તહારી તરફ મારા કેટલાં પગસા લેણાં નીકળે છે ? તેનો
હીસાબ તું બણે છે ? કહ્યું શાયદ વ્રણ રૂપીયા ને થોડા
આના નીકળે છે, નવાખ સાહેબે કહ્યું શાયદ બાયદની વાત
નહીં હીસાબ કરીને ચુકવી આપ, તેણે હીસાબ કરી ચુકવી
આપ્યા, નવાખ સાહેબે કહ્યું જ્યારે લખનઉથી તું તારા
ઓકરાને પરણાવીને બધ ત્યારે તારા ઓકરાને અને કન્યાને
સલામ કરાવવા લાવજે પછી જજે.

જ્યારે તે રાખસ શાહીના કામથી પરવાર્યો અને

રૂપસત થવા લાગ્યો ત્યારે તે પોતાના છોકરા અને કન્યાને લાને નવાળ સાહેબની સેવામાં સલામ કરવા ગયો, નવાળ સાહેબે તે રાખસને અને તેના છોકરાને ફેટલુંક રોકડ નાણું અને શાલ દોશલ્લ અને કન્યાને ફેટલીક ઉંચી જોડી લુગડાં અને ફેટલાંક ધરેણા આપ્યા, અને રસ્તાના ભાતા મારે પણ કાંઈ આપ્યું,

પ્રથમ તો એ વાતનો પકડો ખયાલ રાખવો જોઈએ કે જેટલી લેવડ દેવડ થાય તેટલી સરવે લખી રાખવી જોઈએ મોઢ ઉપર યાદ રહેવાના આધારે રહેણું જોઈએ નહીં જેટલાં હુકમો કરવાના હોય તેટલાં સરવે હુકમો પણ લિખીતવાર હોવા જોઈએ, તમારી રીયાસત વિશે બહારગામ થી જે ખમર અંતર આવે તે પણ લખીતવાર હોવી જોઈએ એ કેમકે જ્યારે આપણે કાંઈ જાણવાની જરૂર હોય ત્યારે તરત અચુક જાણી શકીએ, જે કામ કરે અને જે કામ કરવાનો હુકમ આપે તે પણ લખીતવાર હોવો જોઈએ.

ખીજું એ કે તમારો હક ગમે તેટલો ઓછો હોય તો પણ કાંઈ ઢીલ કે આળસ વિના વસુલ કરી લેવો જોઈએ, અને જેનો હક આપના સિર હોય તેને તરત આપી દેવો જોઈએ.

ત્રીજું એ કે તમારે ત્યાં જેટલાં નહાના મોટા નોકરો હોય તેમાંના દરેકને એક એક કામ સોંપવું જોઈએ, એકને ખીજના કામમાં કાંઈ દખલ દેવા દેવો જોઈએ નહીં, અને દરેક નોકરને તેની કચુટી (ફરજ) નો ઝિંમ્મેદાર કરાવવો.

જોઈએ, જે માણસથી જે કાંઈ વધ ઘટ થઈ જાય તે માણસથી ભરી લેવું જોઈએ.

ચોથું એ કે તમારી રમ્યત જે આપના કારભારીયો અને નોકરોની ફરીયાદ લાવે તે લક્ષ્ય પુર્વક સાંભળવી જોઈએ અને તેની પુરી શોધ કરવી જોઈએ, અને કાંઈ પણ સાખીતી વિના કોઈ પણ નોકરને નિમક હામ અથવા ફગલખાઈ સમજવો જોઈએ નહીં, અને જ્યારે કોઈની નિમક હુરામી અને ચોરી સાખીત થઈ જાય અને તે ગમે તેવી નજીબી હોય તો પહેલી વખત તેની પાસે તપખા કરાવી માફ કરવી જોઈએ, બીજી વખત ધણો ઠપકો આપી અને ગુસ્સો કરવો જોઈએ. અને ત્રીજી વખત તેને નોકરીમાંથી હીસ્તીસ કરવો જોઈએ. અને પછી તેને કદી નોકર રાખવો જોઈએ નહીં. અને અગર તેણે ચોરી કરી હોય તો જરૂર તેની પાસેથી ચોરેલો માલ પાછો લેવો જોઈએ.

પાંચમું એ કે સરકારના જે ટેકસ ભરવાના હોય તે તરત ભરી દેવો જોઈએ તેનાથી જરાએ ગાફીલ થવું જોઈએ નહીં.

છઠ્ઠું એ કે—સરકારી માણસ જોઈએ તો તે અપરાધી કેમ હોતો નથી, તેને રાજી રાખવો જોઈએ અને જેવું જે મુકરર હોય તે વગર હીલે અને વગર માગે આપી દેવું જોઈએ.

સાતમું એ કે—રમ્યતને એવી ખુશ રાખવી જોઈએ કે તમારા નોકરો અને કારભારીયો તેઓની પાછળ લાગે નહીં.

આઠમું એ કે—પોતાના કારભારીયો અને નોકરોને

પોતાથી એવાં ખુશ કરવા જોઈએ કે તેઓ આપના કામાર્યે પોતાના આનામનો ભોગ આપવા તક્યાર રહે, અને તમારે તેઓની સાથે એવી રીતે વર્તવું જોઈએ કે વખતો વખત તેઓના મનમાં તમારો હય અને ખુશીક રહે, અને તેઓને એવી ખાત્રી કરાવવી જોઈએ કે અગર માલીક તાખુશ થશે તો પછી તેઓની સીદાનીશ માગવી નહીં, મેં ઘણા ઘણા રઈસીના કીસ્સા સાંભળ્યા છે જે નજરો નજર જોયા જેવાં છે. તેઓના અહવાલ એવાં છે કે આપણે પણ તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ જેમકે,—

એક દિલ્હીના રહેવાશી કાઝી સાહેબ ગોરખપુત્રમાં ઇંગરેજી અમલદારીની શુરૂઆતમાં વકીલપણના ધંધામાં ઘણુંજ કમાયા, તેઓએ દસ વીસ ગામ પણ ખરીદી લધાં, પછી તેઓએ વકીલ પછું મુકી દીધું અને ઘરના કામકાજ કરવા લાગ્યા, તેઓએ બે ચાર નોકર સિપાહી વરતી લાવનારા ઈત્યાદી કારભારીયો પણ નોકર રાખ્યા, ઉપરાંત બીજા જાનવરો પણ રાખ્યા હતા, ગામમાંથી જે રૂપીયા વસુલ થતા હતા તે આશામી વાર વીગતવાર લખી લેતા હતા અને તે ખજાનચીને સોંપી દેતા હતા અને ખજાનચી તેના સઘળો હીસાબ તપાસી લઈ કાઝી સાહેબના ઘરમાં લઈ જતા હતા; કાઝી સાહેબ તેને પોતાની પેટમાં હીસાબ કરી મુકી દેતા હતા, અને તેની આવી પોતાની પાસે રાખતા હતા, અગર કોઈ દોસ્તને આપતા તો એટલું આપતા કે તેની પાસેથી પાછું લેવાની જરૂરત ન રહે

અગર કોઇ દોરત નાશા લઇ જતો અને પાછો આપતો
 તે પાછા લઇ લેતા અને અગર પાછા આપવા ન આવતો
 તો કાંઇ નહીં તેની પાસે કદી માંગના નહીં, ઘરમાં જેટલું
 અનાજ જેટલું ધરાણું જેટલું રાચ રચીલું સર સામાન,
 રોકડનાણું વાગેરે રહેતું તે દરેકનો પામ પામતો હીસાબ
 રાખતા હતા અને ધરતું ખરચ સરવે મુકરર કરેલું હતું
 તેમાં જરાએ વધ ઘટ થવા દેતા ન હતા, નોકરોનો પગાર
 ખરાબર વખતસર આપી દેતા હતા અને મહીનામાં એક
 વાર કે પખવાડીયામાં કે અઠવાડીયામાં એક વાર તેઓ
 પોતાની તરફથી મુકરર કરેલાં હાડીઓની સાથે મુજાકાત
 કરતા હતા, વળી તેઓને જો પણ દસ્તુર હતો કે તેઓ
 જેને મળવા જતા તેના માટે કાંઇ તોહફો લઇ જતા અને
 જેઓ તેઓને મળવા આવતા તેઓને પણ કોઇને કાંઇ
 આપતા અને આમ કરવાથી તેઓનાં સેંકડો કામ નીકળી
 જતા હતા, તેઓને કદી એક પડસો પણ લાંચ આપવામાં
 ખરચ કરવો પડતો નહીં, અગર કારભારી આવીને ખબર
 આપતો કે હજુર ફજાણું ગામ વેચાય છે, તરત તેઓ તે-
 નું લીધે જોતા અને જો તે ખરીદવું વ્યાજખી ગણતા તો
 મુખતારને હુકમ આપતા કે આટલી આટલી કીમતે ખરી-
 દી હોય, અરથાંત તેઓ પોતે સરવે ખાખતોનો ખયાલ રા-
 ખતા અને નોકરો અને કારભારીઓના હાથેસે કોઇ ખાખત
 મુકતા નહીં, પોતે પોતાની મેળે સરવે કામ કરતા ધ્યાન
 રાખતા, તેઓને ત્યાં જેટલો પાક થતો હતો તેટલો એક

વરસ સુધી સંધરી રાખવામાં આવતો હતો જ્યારે બીજા વરસે નવો પાક થતો હતો ત્યારે પેલા જીના પાક (અનાજ) ને વેચી દેતા હતા અને તેના રૂપિયા ખજાનામાં ભેળવી દેવામાં આવતા હતા, અને ધરના ખર્ચ જેટલું અનાજ રાખી લેતા હતા, અને ધરનો ખર્દાખસ્ત એવી રીતે રાખ્યો હતો કે તેઓની પુત્રી વધુ પોતરા પોતરી ઇત્યાદી જેટલાં ધરના લોકો હતાં તેઓ સંધજાનો પગાર મુકરર હતો, કોઇ બચ્ચું પેદા થતું કે તરત તેનો પગાર ઠેરાવવામાં આવતો હતો, અને તેના નામની એક પેદા જીદી રાખતા હતા પછી તે બાળક માટે જે કાંઈ ખર્ચ થતું જેમકે દવાનું ફાઇ ઇત્યાદીનું તો તે પેદીમાંથી આવતા હતા તેના લુગડાં લેતા પણ તેમાંથીજ પુરા પાડવામાં આવતા હતા, વર્ષ દહાડે હીસાખ કરતા જે કાંઈ નાણું તેમાંથી બચતું તો તેના ધરાણાં બનાવવામાં આવતા હતા જ્યારે જરૂરત જેટલાં ધરાણાં બની જતાં ત્યારે બાકીના નાણાંના કપડાં અને વાસણ કુસણ ખરીદતા અને એવીજ રીતે ઘોડા ગાડી બળદ સોંસ ગાય ઇત્યાદી ઢોરાંનો પગાર પણ મુકરર હતો જેમધ્યથી તેઓ સંબંધીનું સરવે ખર્ચ કરવામાં આવતું હતું, તેમાંથીજ ઘોડા ખરીદવામાં આવતા હતા અને વેચવામાં આવતા હતા એવા રીતે વ્યવસ્થા પુરવક સરવે બંધોખસ્ત કરવામાં આવ્યો હતો.

લખનઉમાં નવાબ સમ્રાટઅલીખાંનના ઝમાનામાં એક સહીદુ -નસબ સંધયક રહેતા હતા, તેઓ તાલુકદાર

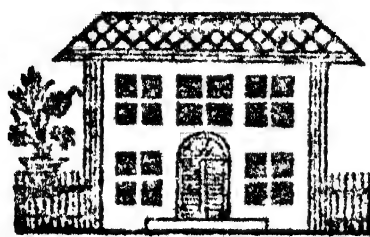
હતા, તેઓની વારશીક આમદાની રૂપીયા ત્રીસ હજાર
જેટલી હતી, તેઓ ઘણાંજ સક્ય અને નમ્ર માણસ હતાં,
હાડીમાં અમલદારો રહ્યત સાંપાહી આડોશી પાડોશી ઇ-
ત્યાદી સરવે તેઓથી રાજી હતા, તેઓને ત્યાં કારકુનો સુ-
નશીયો સીપાહીયો ઇત્યાદી સરવે નોકર હતા, કચડીયાની
આસપાસ પેહરો ભરવા માટે મેવાતી લોકો રાખેલાં હતાં.
ઇત્યાદી વસુક્તાત કરવાની રીત ઘણી સારી હતી, તેઓને
એટલો તો રોઅખ હતો કે કોઈ પણ અમલદાર એક પાઈ
પણ કોઈ પણ પાસેથી વધારે વસુલ કરી શકતો ન
હતો, અને જે કોઈ તેઓની વસુક્તાત ન આપતો તેને કચડ
કરવામાં આવતો, પણ કેવી શાહુકારી કચડ તેને મુર્દ રહે-
વા માટે પલંગ ગોઠડું, ખાવા માટે રોટલો ભાત ઢાળ
શાક ઇત્યાદી મોકલવામાં આવતું, તેઓ વચનના ઘણાં
સાચા હતાં જે કહેતા તે ખરાબર પાળતા હતા, એક માણ-
સે તેઓ પાસેથી એક ખેતર રાખ્યું અને તેમાં ચણ વા-
વ્યા, ચણાં ઘણાંજ પુરાકળ થયાં, તે માણસે આવી તેઓને
કહ્યું કે સાહેબ ! ચણાં ઘણાંજ થયા છે, માટે હું તેની વ-
હેચણી કરવા આહું છું, આપે કહ્યું કે નહીં જેટલું થ-
યું તેટલું ત્હારા નસાળતું છે અગર કાંઈ ન થાત તો શું
હું ત્હારો પાસેથી રૂપીયા મુકા દેત ? તેઓને ત્યાં જેટલાં
પરદેશી નોકર હતા તેઓને કાંઈ રોકડ ખર્ચ આપતા ન-
હીં પણ તેઓને રોજાંઠા અનાજ આપવામાં આવતું અને
હુગડાં ભાત પણ અપાવી દેવામાં આવતું અને વર્ષ દહાડે

તેઓને તેઓના વતનમાં જવાની રજા આપવામાં આવતી
 અને તે સાથે તેઓને પગાર પણ ચુકવી દેવામાં આવતો
 જે તેઓ પાછા આવતા તો તેઓને પગાર નવે નામે શુદ્ધ
 થતો, અને જેઓ દશો સીપાહી હતા તેઓને પણ રોકડ
 પગાર આપવામાં આવતો નહીં પણ જ્યારે તેઓને કાંઈ
 જરૂર પડતી ત્યારે તેઓને તેઓની જરૂરતના પ્રમાણમાં
 આપવી દેવામાં આવતું, અને જે તોડર નીમકદરામ નીક-
 બતો તેને કદી તોડર રાખવામાં આવતો નહીં, જે લોહો
 કરચમાં ડુબી ગયા હતા અને તેઓની જંગીર ઈત્યાદી
 મીલકત સમયક સાહેબના કબજામાં આવી ગઈ હતી અને
 તે લોકો બીચારા રોજગાર વીનાના થઈ ગયા હતા તેઓને
 સમયક સાહેબ પાળતા હતા, ખાણું પીણું અને લુગડાં
 લત્તાં પુરા પાડતા હતા અને સાદી અને ગમીના પ્રસંગે
 પણ તેઓને સંતોષ કરક મદદ આપતા હતા ઉપરાંત
 તેઓના ગામમાં કોઈ પરદેશી આવી જતો તો તેને પણ
 સારી મદદ આપવા ચુકતા નહીં, અર્થાત—તેઓ સમયત,
 પરદેશી બીધુક ઈત્યાદી સરવેને તેઓના કદર માફક આપ-
 તા હતા, તેઓએ પૈતાની મીલકતનો એવો બંદાબસ્ત
 કર્યો હતો કે તેમાંની રજા ભાર ચીજ પણ નીર ઉપયોગ
 જવા દેતા નહીં, હીસાબ રીતાબ વીગેરેનો પણ બંદાબ-
 સ્ત એવો હતો કે એક પાઈનો પણ વાંધો પડતો નહીં,
 ઈત્યાદી સરવે કામ પાતાના હાથે કરતા હતા, તેઓએ પા-
 તાના ગામનો વસ્તી સુતરી અને સ્વચ્છ રાખવા તરફ પણ

સારૂ ધ્યાન આપ્યું, એક વખત તેઓના ગામમાં આગ લાગી તેથી સર્વે લોકોના છાપરાં બળી ગયાં.

સહયદ સાહેબે પોતાના ખરચે સર્વેના છાપરાં બનાવી આપ્યા, તે ગામમાં સહયદ સાહેબના સગા વહાલાં પણ રહેતા હતા, અને સહયદ સાહેબ પોતાના સગાઓને અને બીજાઓને એક સરખી નજરે જોતાં હતા, એક વખત ગામમાં દુકાળ પડ્યો લોકો સખત તંગીમાં આવી પડ્યાં, સહયદ સાહેબે તેઓની આવી દયાજનક સ્થિતિ જોઈ પોતાના અનાજના ડોઠાર ખુલ્લાં મુક્યા અને દરેક માણસને અમુક રોટ અનાજ આપવું ઠાવ્યું અને જ્યાં મુઠ્ઠી દુકાળ રહ્યો ત્યાં મુઠ્ઠી તેઓના એ મઅમુલ ચાલુ રહ્યો, અર્થાત—તેઓ ધણી સારી રીતે પોતાની જાગીરની વ્યવસ્થા કરતા હતા.

મીર સાહેબ=ખાનમ સાહેબ આપે જે બન્ને સાહેબનો બદાબસ્ત કહ્યા તે ખરેખર પયરવી કરવા ચોગ છે; હું પણ કાજી સાહેબની કેટલીક વાતોની પયરવી કરીશ.

તાઅલીમુન્નીસા.

ભાગ ૬૬૦.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

પુત્રીયાની પરિક્ષા.

જાનમ સાહેબે મીર સાહેબની પુત્રીયાને ચાર વરસ સુધી ખરાબર જરૂરીયાત બાબતોનું જિજ્ઞાસુ આપ્યું, સાવ-
ધું, સંધવું, ભરત કામ ઇત્યાદી પ્રવે બાબતોની તાલીમ
આપી, જાનમ સાહેબે મીર સાહેબને કહ્યું કે મેં તમારી
પુત્રીયાને ચાર વરસ સુધી શિક્ષણ આપ્યું હવે તમે તેણી
યાની પરીક્ષા લ્યો અને જો તેઓ પરીક્ષામાં પાસ થાય તો
મારો છવ પણ ખુશ થાય અને મારી મેહનત સફળ થઈ
સમજી.

મીર સાહેબ=પરિક્ષા લેવાની કાંઈ જરૂરત નથી મને
તમારા ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે તમે તેણીયાને સારી

થેઠે શીક્ષણ આપ્યું છે, પણ તમારી એવીજ મરજી હોય તો પરિક્ષા લેવાનો દહાડો ઠગવો તે દહાડે પરિક્ષા લઇશું.

ખાનમ સાહેબ=મેં તેમને જે ભરત કામ શીખવાડ્યું છે તેમાં મહારે કેટલીક સુચનાઓ આપવાની બાકી છે માટે આવતો શુક્રવાર રાખો તો ઘણું સાડ. અને તે દીવસે મોલવી સાહેબને બોલાવો, અને આપની બહેનને પણ બોલાવજો કે તેઓ મારા પાસે બેસશે અને જોશે કે હું છોકરીયોને કાંઈ મદદ કરતો નથી; અને પરિક્ષા એક દહાડામાં પુરી થશે નહીં એાછામાં એાછા બે ચાર દહાડા લાગશે, રાંધવાની બાબતોમાં જે મોંઠે પુછવું હોય તે પુછજો પણ પછી દરરોજ એક એક વસ્તુ તેઓ પાસે રંધાવી ખાતા જાઓ અને જો સાડ રાંધ્યું હોય તો વખાણ કરો અને ખરાબ હોય તો ખોડ કાઢો.

મીર સાહેબ=ઘણું સાડ આપ જેમ ફરમાવો છો તેમજ કરવામાં આવશે.

જે દહાડો મુકરર કર્યો હતો તે દહાડે જનાબ મોલવી સાહેબ અને અખરાર હુસયન ઇત્યાદી આવીને બેઠાં; પરદા નાખવામાં આવ્યો અને પરદાની પાછળ જનાબ બેગમ સાહેબ ખાનમ સાહેબ મીર સાહેબની નહાની બહેન અને બન્ને છોકરીયો બેઠી પરિક્ષા લેવી શરૂ થઈ.

પરિક્ષા રલી.

કુરઆને શરીફ વીશે.

સૌં કુરઆને શરીફના કયા કયા સુરા યાદ કર્યાં છે?

જૌં સુરએ હમ્દ, મઉજીઝયન; સુરએ કબલાસ; સુરએ કાફરન; અમમયતસાઅલુન; અબસ, વતવલા; સુર-તુલ ફજર, અને હલજેલાત; સુરએ કદ્ર; વલગાદેલાત; સુરએ નજ્મ; સુરએ જોમાઆહ; મુનાફકુન; વલઅના; મો અમ્મેમ; યાસીન; વાકેઆ; સુરએ રહમાન; અને સુરએ હદર.

સૌં સુરએ હદર અને સુરએ જોમાઆહ પડો; તર-તજ બન્ને છોકરીયોએ તે સુરા વારા ફરતા પડી સંભ-જાવ્યા.

મોલવી સાહેબ=માશાઅલલાહ ધણા સારા યાદ કર્યા છે, પછી સુરએ રહમાન; સુરએ યાસીન કતવાદી પડી સંભજાવ્યા.

મોલવી સાહેબ=કેમ ખાનમ સાહેબ ! આપે છોકરીયોને “ કદ્દમે તજવીદ ” (નાઝાનુનો) શીખવાડ્યા છે?

ખાનમ સાહેબ=જરૂર જોટલું હું શીખી હતી તે રહું શીખવાડયું છે.

સૌં વફૂ શાને કહે છે ?

જૌં એ ઉચ્ચારને કહે છે કે જેનો ઉચ્ચાર કરવામાં

છેલ્લે માત્રી વીં ન બોલાય; જેમકે “ અદ્વાહો અકબરો ”
ને “ અદ્વાહો અકબર ” “ મોહમ્મદુન ” ને “ મોહમ્મદ ”
ઇત્યાદી.

સુ. વકફે નખી અને વકફે ગુફરાન શુ' ચીજ છે
જુ. આ ખાસ જગ્યાઓ છે, જ્યાં જ્યાં લખેલ છે
ય છે ત્યાં વકફ કરવામાં આવે છે.

સુ. “ વકફે મોઆતેકા ” શાને કહે છે ?

જુ. એક આયતમાં બે ઠેકાણે એવા વકફ હોય છે,
એકને વકફ કરે તો બીજાને મેળવીને વાંચે.

સુ. એનો હાખલો આપો.

જુ. જેમકે “ મિન કુલ્લે અમરીન સલામ, ” માં
બે જગ્યાએ વકફ છે, પહેલે “ અમરીન ” માં બે ત્યાંજ
વકફ કરે અને અમ્ર કહે તો સલામ ઉપર વકફ ન કરે
બલકે ‘સલામુંન’ કહી આગળ વધે, અને અગર ‘અમ્ર’
ઉપર વકફ ન કરે તો “ અમરિન સલામ ” કહે, એટલે
‘સલામુંન’ ને વકફ કરીને ‘સલામ’ કહી ઠેકુરી જાય.

સુ. વકફ કરવાના જે રૌમુઝ (ઇશારા-ચિન્હ)
મુકરર કરેલા છે તેથી શુ' મુરાદ છે ?

જુ. કારીઓએ જે રૌમુઝ મુકરર કરેલા છે તે. (પછી
તેનો તફ્સીલથી જવાબ આપ્યો જે અહીંયા લખવાથી
સમજમાં નહીં આવે જેથી લખ્યું નથી.)

સુ. ત્રીસે સીપારના નામ શુ' છે ?

જુ. દરેક પારાની શરૂઆતમાં જે શબ્દ છે તે તે

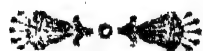
સીપારાનું નામ ગણાય છે, જેમકે પહેલા સીપારાની શુદ્ધ્યાતમાં “અલેફ લામ મીમ” છે, તે તેને અલેફ લામ મીમનો પારો કહે છે,

બીજા પારાની શુદ્ધ્યાતમાં “સંયકુલ” શબ્દ છે, તેને “સંયકુલ” નો સીપારો કહે છે, ઇત્યાદી

સ્ત્રી ૦ કુરઆને મજીદમાં કેટલાં સુરા છે ?

જ્વા ૦ રીવાજ પ્રમાણે ૧૧૪ સુરા ગણાય છે, પણ આપણા મજહબના ઓલમા ફરમાવે છે કે “વઝ્ઝોહા” તથા “અલમનશરહ” મળી એક સુરો છે, તેમજ “અલમતર હયફ” તથા “લેઘલાફ” મળી એક સુરો છે, તે તે હીસાબે કુલ ૧૧૨ સુરા થયા.

૨—૭ પરિક્ષા.

ઉસુલેદીનમાં તવહીદ વીશે.

બીજા શુકરવારે પણ પરિક્ષા લેવા માટે પ્રથમની જેમ સઘળા એકઠાં થયાં.

સ્ત્રી ૦ ઉસુલેદીન કેટલાં છે ?

જ્વા ૦ પાંચ છે; ૧-તવહીદ, ૨-અદલ, ૩-નફુવત; ૪-હમામત; ૫-મઆદ,

સૌં તવહીદના અર્થ શું છે ?

જૌં ખુદા કે જે તમામ સૃષ્ટીનો સરજનહાર છે તે એકજ છે તેનો દોષ લાગ્યો નથી.

સૌં ખુદાની જાત હોવાની શી દલીલો છે ?

જૌં પૃથ્વી, આકાશ, સુર્ય, ચંદ્ર, તારા, ઇત્યાદી ગ્રહો એકજ ધોરણે હજારો વર્ષથી ચાલ્યા જાય છે અને તેમાં કંઈ ખલલ પડતો નથી; અને માણસો હવવાનો સમુદ્રો ઇત્યાદી વસ્તુઓમાં જે જે હવરત સરી કારીગીરીયો નજર આવે છે તે ઉપરથી જાણી શકીએ છીએ કે આ સઘળી વસ્તુઓનો દોષ પવલ કરનાર હોવો જોઈએ કેમકે જતાવનારા વીના દોષ પણ વસ્તુઓ આપોઆપ જનવું મુમકીન નથી.

સૌં મુમકીન કેને કહે છે ? અને મહાલ કેને કહે છે ?

જૌં જે જનવાને અક્કલ કપુલ કરે તે મુમકીન છે, અને જે જની શકવાને અક્કલ કપુલ ન કરે તે મહાલ છે, અને મહાલના બે વિભાગ છે, ૧-મહાલે અકલી જે દોષ પણ રીતે જની શકે તેમ ને હોય અથવા જની શકવાની કાબીલીયત સાખો શકતો ન હોય, ૨-મહાલે આદી જે આકલ ની રૂએ થઈ ન શકે પણ ખુદાની કુદરતથી જની શકે તેમ હોય જેમકે મોઅજ્જા વીં.

સૌં ખુદા એક હોવાની શી દલીલ છે ?

જૌં જ્યારથી હજારો આદમ અં પૃથ્વી ઉપર

આવ્યા ત્યારથી જેટલા પયગમબર આવ્યા તેટલાં એકજ ખુદાના મોકલેલા આવ્યા અને તેઓ સધળાઓએ એકજ ખુદાની ઈબાદત કરવાનો હુકમ આપ્યો; જે બીજો ખુદા હોત તો તેના પયગમબરો પણ આવત, અને તે બીજા ખુદાનો જુદોજ બંદાબસ્ત જણાત, પણ જ્યારે એમ થયું નથી ત્યારે જણાયું કે ખુદા એકજ છે બીજો નથી.

સૌં ખુદાની જાત માટે કાંઈ સીકતો પણ છે ?

જાં ખુદા માટે એવી સીકતો છે જે મખલુકાતમાં હોતી નથી અને તે આઠ છે જેને સિફાતે સુખૃતિયા કહેછે, તે સીકતો તે પરવર દિવારમાં અક્કલની રૂએ જણાય છે અને સાબીત કરવામાં આવે છે.

“ ૧ લી કદીમ અઝલી અખદી ”

એટલે જ્યારે કાંઈ ન હતું ત્યારે તે મવજુદ હતો અને જ્યારે કોઈ વસ્તુ ન રહેશે ત્યારે પણ તે બાકી રહેશે તેના માટે શરૂઆતકે અંત નથી.

સૌં કદીમ વધારે થઈ શકેછે કે નહીં ?

જાં કદીમ એકજ ખુદાની જાત છે, અને જેમ ખુદા એકજ છે એ થઈ શકતા નથી તેમજ કદીમ વંશે પણ બાબુ.

૨ છ કાદિ.

એટલે કરેક વસ્તુ બનાવવાનો અને બગાડવાની શક્તી ધરાવે છે જે આહિ તે કરે અને જે આહિ તે ન કરે તે મજબુર (લાચાર) થઈને કોઈ ચીજ કરતો નથી.

સૌં બનવા જોગ છે કે ખુદાએ તઆલા શુર્યને એક ઘંડામાં ઉતારી દે એવી રીતે કે શુર્ય ન નહાનો થાય ન ઘંડું મા-લદું થાય, પણ બન્ને વસ્તુઓ એટલીને એટલી રહે?

જાં તે તેની દુદરતથી દુર નથી,

૩ જ આલિમ

એટલે દરેક વસ્તુને જાણે છે, જે કાંઈ થયું છે થાય છે અને ધશે તે સર્વેને તે પ્રથમથી જાણે છે નેક હોય કે બદ થાયું હોય કે ઘણું હોય.

૪ થી હુદ

એટલે તે પોતે જાણે છે તેના માટે રૂઢ કે શરીરની જરૂર નથી તેમજ તેના માટે કોઈ પણ જાતના અંગને લગાવ નથી.

૫ થી મુરીદ

એટલે જે કામ કરે તે પોતાની સમજ જુજથી અને પોતાના ઇજ્તિયાથી કરે છે અને જે ચોજને કરતો નથી તેને પણ મસલેહતની રૂએ કરતો નથી, તેનું કોઈ કૃત્ય હી-કમતથી ખાલી નથી, અને ખુદાનો ઇરાદો અને તેનો અણુ ગમો એવો નથી કે કોઈ વખત ન હોય અને તેને વિચાર કરવાની જરૂરત પડે.

૬ થી મુદરિક

એટલે દરેક વસ્તુને જાણે અને પીછાણે છે જેવી રીતે માણસ આંખો વડે જોઈને કાનો વડે સાંભળીને જીભ

વડે ચાખીને હાથ અથવા શરીર વડે અડીને અને નાક
વડે સુધીને સારા નરસાને ઝાળખે છે તેમ ખુદા સુધીને
કે અડીને કે સાંભળીને કે જોઈને ઝાળખતો હોય તેમ નથી
પણ તે તો ઝાળખે છેજ ઉપરાંત તેની સીફતો ખરીર
(જોનારો) અને સમીઅ (સાંભળનારો) પણ છે.

૭ મી મુત કલિલમ

એટલે જે ચીજમાં ચાહે છે તે ચીજમાં વાચા ઉત્પન્ન
કરે છે અને જે ચીજથી ચાહે છે તેમાંથી પાતાનો કલામ
સંભળાવે છે અને ચાહે એવી રીતે કલામ કરે છે, તેને માંહ
અને જીભની જરૂર નથી જેમકે હજરતે મુસા અં ને ઝાડ-
માંથી અવાજ આવ્યો અને હજરતે રમુલે ખુદા સં ના
હાથમાં કાંકરાનો અવાજ આવ્યો.

૮ મી સાદિક

એટલે સાચો છે, કદી જુઠું બોલતો નથી, જે વાચના
તેણે કર્યા છે તે પુરા થયા અને થશે, જુઠું એ એક ધણીજ
ખરાબ ચીજ છે અને ખુદા કોઈ ખરાબ કામ કરતો નથી
બલકે પાતાના ખંદાઓને પણ ખરાબ કામ કરવાની મનાઈ છે.

સ્ત્રી ૦ ખુદાની ખતને લાયક જે સીફતો નથી તે
કેટલી છે?

જી ૦ તે આઠ સીફતો છે, અને તેને સીફતે સલખી
યાહ કહે છે.

૧ લી મોરક્કબ નથી

એટલે તે કોઈ વસ્તુના મીથથી બન્યો નથી અને

તેને અવયવો નથી જેમકે આપણને હાથપગ નાક કાન ઇત્યાદી અવયવો છે, અગર આ અવયવો આપણને ન હોય તો આપણે આદમી ન કહેવાઈએ.

૨ જી જીસ્મ નથી

એટલે તેને અંગ નથી તેને ગુર પણ કહી શકતા નથી અને તેને હૃદય શોક કે મોહ કાંઈ થતું નથી.

૩ જી મહદલે હવાદિસ નથી.

એટલે એક સ્થીતિમાંથી બીજી સ્થીતિમાં બદલાતો નથી જેમકે માણસ ન હતો તે પેઠા થયો બાળપણથી જવાન થયો અને જવાનીથી ઘરડો થયો તેમ તેને નથી તેની જાતી સીકતો ન ઘટે છે ન વધે છે, માણસની સ્થીતિ તેવી તેની સ્થીતિ નથી જેમકે જાદિલ હતો આલિમ થયો અથવા લાચાર હતો હંમેશા શક્તીવાન થઈ ગયો તેની જાત માટે તેવું નથી.

૪ થી મરઈ નથી

એટલે કોઈ પણ માણસ કોઈ પણ વખતે તેને કોઈ પણ પ્રકારે દેખી શકતો નથી બલકે તે તસંબુર (તર્ક) માં પણ આવી શકતો નથી એટલે સુધી કે તેને ફીરીશતા અને અબ્બીઆ અં પણ જોઈ શકતા નથી.

સ્ત્રી તેને કોઈ જોઈ શકતું નથી તેની શું કહી શકે ?

જાં જે ચીજ જોઈ શકાય તેવી હોય તેના માટે

જીસ્મ (અંગ) હોવા જ જોઈએ, અને જીસ્મ ના વસ્તે

મકાન (રહેઠાણ) ની જરૂર છે, અને જ્યારે મકાન હોય ત્યારે તેનું જીવન તેમાં રહેવું જોઈએ, પણ પરવર દિગાર સર્વ વ્યાપક તો હામકાન છે એટલે તેની જાત શીવાયની એક રજભાર જગ્યા પણ ખાલી નથી અને તેમજ તેના માટે અંગ પણ નથી અને મકાન પણ નથી એટલે તેનું કંઈ શકવું મુમકીત નથી.

૫ મી કોઈ શરીક નથી

એટલે તેની ખુદાઈમાં કોઈ તેના ભાગીયા નથી તે એકલો પોતે પોતાની પવિત્ર જાને કાયમ છે. અગર બે ખુદા હોત તો જરૂર એકની કુદરતમાંથી ખામી નીકળત અને એકમાંથી કોઈ આજીજ નીવડત અને જે આજીજ હોય તે ખુદા નથી.

૬ થી તે કોઈનો મોહતાજ નથી

એટલે તે પોતાના રાજ્ય માટે વજર રાખતો નથી અને તેને કોઈ સલાહ આપનારો નથી તે કોઈની સેવા ચાકરી કે દંખાદતનો મોહતાજ નથી તે ખુદાનું જે નયાજ બે પરવા છે.

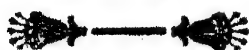
૭ મી કોઈ મકાન નથી.

એટલે તેના માટે કોઈ ઠેકાણું કે જગ્યા કે બાજુ નથી.

૮ મી સવળા સીફતો તેની ખાસ જાત છે

એટલે તેની કોઈ સીફત તેની જાત ઉપરાંત નથી પણ મુખતીયામાંની સાતમી અને આઠમી સીફત તેની ખાસ જાત નથી, આ પછી તે પછીના શુકરવાર ઉપર પરીક્ષા મુલતવી રહી.

પરીક્ષા ૩ ૯

ધારા પ્રમાણે સરવે જણ લેગા થયા.

સ્ત્રી ૦ અદલ નિશે બયાન કરો.

જા ૦ ખુદા આદિલ છે, ઝાલિમ નથી તે પોતે જુલમ કરતો નથી અને ન પોતાના બંદા પાસે કરાવે છે.

સ્ત્રી ૦ ખુદા આદિલ હોવાની શી દલીલો છે ?

જા ૦ જુલમ દલીલતમાં ખરાબ ચીજ છે, અને જે ચીજ ખરાબ છે તે ખુદાથી થવી મુમકીન નથી તો જાહેર થયું કે ખુદા ઝાલિમ નથી બલકે આદિલ છે.

સ્ત્રી ૦ જ્યારે ખુદાએ તઆલા પોતાના બંદાઓ માટે પણ જુલમ રવા રાખતો નથી ત્યારે જુલમ ઝાળખવાનો શો તરીકો મુકરર કરેલ છે ?

જા ૦ હકતઆલાએ પોતાના બંદાઓને અક્કલ અને સમજદાર જવહર અતા કર્યું છે અને અકકલ ખોટું ખરૂં સાઈ નરમુ મત્યાદી સરવે જાણી શકે છે અને બંદાને કૃત્યકરવાનો ઇજ્તીયાર આપી દીધો કે ઇનસાન પોતાના ઇજ્તીયારથી જોઇયે તો નેક કામ કરે અને જોઇયે તો બદ કામ કરે અને તેથીજ અદલાહ તઆલાએ પોતાના બંદાઓને નેક અને બદ કામથી જાણીતા કરી દીધા.

સ્ત્રી ૦ અહકામે ખુદામાં હસાલ અને હરામ દેવી રીતે પીછાણી શકાય ?

જીવં દુન્યાની બાબતોમાં શું સારું છે અને શું નરમુ છે તે અકકલ અને બુદ્ધી વડે સમજી શકાય છે. અને તેમજ અહકામે બુદ્ધા પણ અકકલની રૂએ છે. જેને બુદ્ધી ધીકકારે છે જેમકે જીલમ જીલક ઇત્યાદીને કબીલ (ખરાબ) કહે છે; અને જે બાબતને બુદ્ધી પસંદ કરે છે તે સારી છે. અને જે કૃત્ય કરવાને સારું અને ન કરવા ખરાબ સમજે

અહકલથી મુરાદ શ્રી જાણુનાર આલીમોની અકકલ મુરાદ છે, બાકી જે જાહીલ નફસના તાબેદાર હોય તેની અહકલ તે અહકલ નથી. જેમકે કેટલાંક કહે છે મરદ છુટા હરેફરે, અને ઓરતોને કેહીની માફક ધરમાં પુરી રાખી નારાજ કરવી તે અકકલથી બીલકું છે, પણ ઓગતની પાક દામની અને પરહે ઝગારી છુટા ન કરવામાંજ સમાએલી છે, બક્ષા પરદામાં રહેવાવાળી કેટલીક ઓરતો ખીમાર થઇ અને મરી ગઇ, અને પરદો ન રાખતા પરાયા મરદોના હાથમાં હાથ નાખી દરનારી કેટલીક બસો પાંચરો વરસ જીવતી રહી? અને ઇસાનની તખીયમાં આદત છે તે એવી ચીજ છે કે આદતથી ઉલટું કરવાથી નારાજ થાય છે તો બ્યારે ઓરતોને નાનપણથી પરદાની આદત પાડે ત્યારે તેણીને જે પરદાથી બાહેર નીકળવું તેજ તેણીને બારે પડતુ થઇ પડે છે અને તેથી ના રાજ થાય છે; હવે અહકલ શું કહેશે કે પરદામાંથી બાહેર કાઢવી તેજ જીલમ છે અને બામાં બાજીમ સુન્નત વીં સમજવા માટે અહકલથી સાખીત કર્યું છે તે સમજવા માટે છે, બાકી કેટલાંક અહકામ એવા છે કે આપણી અહકલમાં નથી આવતા તે આપણી સમજની કસુર છે “નાજી”

તો તે વાજીય છે, અને અગર ન કરવાને સાફ અને કરવાને
ખરાબ સમજે તો તે દુરામ છે, અને અગર કરવું ન કરવું
બન્ને ખરાબર છે તો તે મુબાહ છે, અને કરવા તરફ વધારે
બુદ્ધી વલણ કરતી હોય તો તે મુસ્તહબ છે અને અગર ન
કરવા તરફ બુદ્ધી વધારે વલણ કરતી હોયતો તે મકરહ છે,
અને તે પણ અહકામે શરઅની પાંચ કીસમે (વિભાગ)
છે અને તેનોજ હુકમ આપણને આપવામાં આવ્યો છે, અ-
ગર આપણે અકકલની પૈરવી કરીએ અને ખુદાના હુકમને
માનીએ તો સવાબ પામવાના હકદાર થઇ શું અને અગર
ન માનીએ તો શીક્ષા એટલે અજાબને પાત્ર થઇ શું, જેવી
કરબી તેવી પાર ઉતરજી! અગર કોઇ ખુદ કામ આપણી
પાસે આપણને મજબુર અને લાચાર કરી કરાવે તો તે જા-
લિમ હરે છે; પણ ખુદા કોઈ ઉપર જુલમ કરતો નથી કયો
નથી અનેકરશે પણ નહીં તેમજ ખુદા પોતાના બંદાઓને
એવી બંદગી અને તાબેદારીનો હુકમ કરતો નથી કે જે
બંદાઓની શક્તીમાં ન હોય તેમજ તે કોઈનું બેકાર
(કામ વિના) રહેવું પસંદ કરતો નથી, તેણે પોતાના
બંદાઓને તાબેદારી જાહેર કરવાનો હુકમ આપ્યો અને ઇ-
બાદતથી તેઓની તાબેદારીને જાણે છે, અગર બંદાઓ પોતા-
ના મતની ઇચ્છાઓને રોકીને એ અકકલની પયરવી કરે કે
જે ખુદાના હુકમ પ્રમાણે હોય તો સવાબ પામે. અને અ-
ગર અકકલનો ઉપયોગ ન કરે અને પોતાના મતની ઇચ્છા

પ્રમાણે વર્તે તો શું હોય તર થઈ ખુદાના અજાબમાં ફરે પણ
 શુદ્ધ દયાવાન અને કૌતુહલના બંદાઓ ઉપર મહેરબાની
 રાખવારો. હો અને નેપોળ તેણે પોતાના બંદાઓનાં હિદાયત
 કરવા માટે યાદગીર બની અને પયગમ્બરો મોકલ્યા.

સૈં ૦ ખુદા દયાવાન અને મહેરબાની વાળો હોવાની
 શું દલીલ છે ?

જૌ ૦ અગર હકતઆલા પયગમ્બરોને પોતાના બંદા-
 ઓની હિદાયત માટે ન મોકલત અને બંદાઓને યુરા કા-
 મની શીક્ષા કરત તો બંદાઓ કહેત કે ઓ પરવરદિગાર
 તેં અમોને યુરા કૃત્યોથી જાણીતા કર્યા ન હતા તો અમોને
 શા માટે શીક્ષા કરી? આથી ખુદા ઉપર બંદાઓની હુજ્જત
 પુરી થઈ જત અને ખુદાનું કૃત્ય જુલમ કરત, પણ ખુદા
 જુલમ કરતો નથી, અને જે બંદાઓ નેક કામ કરત તેઓ
 ને નેક કામનો બહોળો આપવો નક્કી થાય, પણ ખુદા
 હકીમ છે હકીમત અને મસલેહત વિનાનું કોઈ કામ કરતો
 નથી, અને તેથીજ તેણે પોતાના બંદાઓ ઉપર પોતાની હુ-
 જ્જત તમામ કરવા માટે પયગમ્બરો મોકલ્યાં અને આ
 તેની બંદાઓ ઉપર એક મહામોદદી દયા અને મહેરબાની છે.
 પછી તે પછીના શુકરવાર ઉપર પરીક્ષા મુલતવી રહી.

પરીક્ષા ૪ થી નોબુવત વીશે

સૌં નોબુવત કોને કહે છે?

જા૦ ખુદાની તરફથી મનુષ્ય જાતીને હીદાયત કરવા
માટે મનુષ્ય જાતીમાંથીજ એક માણસનું મુકરર થવાને અને
મનુષ્યજાતી તરફ ખુદાના અહકામ પહોંચાડવાને.

સૌં ખુદાની તરફથી કેટલાં પયગમ્બર આવ્યા?

જા૦ હજરતે આદમ અં થી હજરતે ખાતેમુલઅ-
બીયા રસુલે ખુદા મોહમદે મુસ્તફા સં સુધી એક લાખ
ચોવીસ હજાર પયગમ્બરો આવી ગયાં જેમાંના પાંચ પય-
ગમ્બરો નવી શરીયતવાળા થયાં ૧ હજરત નુહ ૨ હજરત
ઇબ્રાહીમ ૩ હજરત મુસા ૪ હજરત ઇસા ૫ હજરતે રસુ-
લે ખુદા સં અને બાકીના અબીયાઓમાંના કેટલાક ઉપર
સહીશ નાસીલ થયાં અને તેઓ પોતાના આગળના પયગ-
મ્બરની શરીયત મુજબ હીદાયત કરતા હતા.

શરીયતવાળા પયગમ્બરોના તેઓ નાયબ સમાન હતા,
અસમાને બની ઇસરાઇલમાંથી બાર જણા અને ઇસા અં
ના હવારીયને (સીંચો) થયાં છે, તે સર્વેની બાઅદ ન-
બુવતને પુરા કરનારા અને હિદાયતને ઠઠ સુધી પહોંચાડ-
નારા આપણા છેલ્લાં પયગમ્બર હજરતે ખાતે મુલઅબીયા

અને પાંચ કોણ કોણ છે તેમાં મખતેલાક છે “ નાહ ”

હજરતે રસુલેખુદા સં છે, હજરતે મોહમ્મદ સં દીકરા જનાબે અબદુલ્લાહના, અને અને અબદુલ્લાહ દીકરા અબદુલ્લિખના, અને અબદુલ મુતલિખ દીકરા જનાબે હાશમના, અને હાશમ દીકરા જનાબે અબ્દેમનાફના તેઓ કુરૈશના કુળવંત કુટુંબમાંથી હતા અને તેઓની વંશાવળી એમને એમ હજરતે ઇસમાઈલ ઝબીકુદ્દાહ બીન હજરતે ઇબ્રાહીમ ખસીલુલ્લાહ સુધી પહોંચે છે ?

સૌં અમ્મીયાઓ કઈ સીફતોથી ઝાળખાય છે.

જૌં પહેલાં મોઅલજાથી એટલે એવી હયરત ભરી અને આશ્ચર્યકારક બાબતો કે જે પરવરદિગારની મદદ વિના કોઈ પણ માણસથી પ્રકૃતી વિરુદ્ધ બની નશકે જેમકે હજરતે મુસા અંની લાકડી કેળ્યારે તેઓએ તેને જમીન ઉપર ફેંકી દીધી ત્યારે તે અજગર બની ગઈ અને જાદુગરોના સાંપોને ગળી ગઈ, અને જ્યારે તેને જમીનમાં ખોદી ત્યારે ઝાડ બની ગઈ, અને હજરતે ઈસા અં નુ' મુરદાઓને સજીવન કરવું અને જન્મના આંધળાઓને દેખતા કરવા, અને આપણા પયગમ્બર સં નો મોહટો મોઅલજો કુરબાને શરીફ છે કે તેઓ સમયમાં ઉતારવામાં આવ્યું કે જે સમયમાં ફસાહત અને બલાગતની મોહટી ચર્ચા ચાલતી હતી અને મોહટા પ્રવિણ શાયરો મવજુદ હતા અને તેઓ સમજાં હજરતની નખુવતનો ધનકાર કરતા હતા પણ તેઓમાંનો કોઈ કુરબાનેશરીફની આયતોના મુકાબલામાં એક આવત

પણુ સાચી શક્યા નહીં, ઉપરાંત કુરઆનેશરીફને લગતાં
 ઘણાં મોઝાલજા છે. બીજી આપણા પવિત્ર પયગમ્બરનો
 પડછાયો ન પડવો, તડકામાં તેઓના શીશ ઉપર વાદળો
 ઢાલો કરવો, અને હજરતના ઇશારાથી ચંદ્રના બે ટુકડા
 થઈ જવા, અને આંગળીઓમાંથી પાણીના ઝરા અને નેહ-
 રાજરી થવી, અને થોડા ખાણા વડે પુષ્કળ માણસોને
 પેટભર ખવરાવવા, તેઓના હાથમાં કાંકરાઓનું બોલવું
 અને તેઓની રીસાલતની શાહેદી આપવી, અને પહેરે લુ-
 ગડે થોડીજ વારમાં મેઝરાજે જવું એટલે સાતે આકાશો-
 ની સૈર કરતા કરતા અર્શ કુરસો મુઘી જવું અને ત્યાંથી
 થોડીજ વારમાં પાછુ આવવું, અને જે જે બાબતો તેઓએ
 ફરમાવી હતી તે પ્રમાણેજ બનવું, એ સરવે આપણા પ-
 યગમ્બરના મોઝાલજા છે અને એ મોઝાલજા તેઓ પયગ-
 મ્બર હોવાની હલીલ છે, તેઓએ ફરમાવ્યું હતું કે હજરતે
 અલી અં ના માથા ઉપર તલવાર વાગશે, હજરતે ઇમામે
 હુસન અં હેઢરથી અને હજરતે ઇમામે હુસયન અં તલ-
 વારથી શહીદ થશે તે સઘળું તેમજ થયું, તેઓએ ફરમાવ્યું
 હતું કે ત્રણ ટાળાઓ હજરતેઅલી અં થી બાગી (દોહી)
 થઈને લઢશે અને તેમજ થયું ઉપરાંત તેઓએ મુરદાઓને
 અલબન કરવા અને ઉપાય વિનાના રોગીલાઓને તંદુરસ્ત
 કરવા, આંધળાઓને દખતા કરવા ઇત્યાદી ઇત્યાદી હજ-
 રતના હજારો મોઝાલજા છે.

તેઓની બીજી સીફત મઝમુમીયત છે એટલે તેઓ

ફરેક નહાના મોહટાં ગુનાહોથી જન્મથી કે મરણ સુધી પાક પાકીયા હતા અને આસીકૃત ફરેક પયગમ્બર મારેછે. ત્રીજી સીકૃત એ છે કે પયગમ્બરો પોતાની ઉમ્મતના સર્વે લોકો કરતાં સર્વે બાબતોમાં અફઝલ હોવા જોઈએ.

સ્ત્રી ૦ અંબીયાઓ મઅસુમ હોવાનું કારણ શું ?

જા ૦ અગર અંબીયા મઅસુમ ન હોત અને તેઓથી ગુનાહ થાત તો તેઓ પણ સામાન્ય લોકો જેવા રહેત અને તેઓની કહેલી કહેણીનો વિશ્વાસ રહેત નહીં અને ઉમ્મત તેઓને પોતાના જેવાં સમજતી અને તેથી તેઓની તાબેદારી ન કરતી તેથી જરૂર અંબીયાઓ મઅસુમ હોવા જોઈએ કે જેથી તેઓની કહેણી રહેણી ઉપર વિશ્વાસ રાખી શકાય અને લોકો સાફ સ્વચ્છ એઅતેફાફથી તેઓની તાબેદારી કરે.

સ્ત્રી ૦ અંબીયાઓની સાધારણ સીકૃતોનું ખયાન કરો.

જા ૦ અક્કલ અને સમજમાં સંપૂર્ણ કામીલ સર્વકરતાં સર્વે વાતે ચઢાયાતાં, શરીર કે માનસિક ખોટખામી વિનાના, સર્વે જાતની વિદ્યાઓને જાણનારા અને ગૈબની બાબતો બતલાવનારા, ખુદા પરસ્ત આપના હીકરા હોવાં જોઈએ અને જેટલાં પયગમ્બર થયાં તેટલાં સર્વે તેવાંજ હતાં,

* એટલે તેઓના આપદાદા હ૦ આદમ અ૦ સુધી કોઇ પણ કોઇ વખતે મુશરી કે કાફર વી૦ હોવા ન જોઈએ, અસલથી ખુદાને માનનારા હોવા જોઈએ " નાજી "

તેઓની નેકી જાપસિદ્ધ હતી તેઓ કોઇ ચીજને છુ-
લતા ન હતા, તેઓની શરમની જગ્યાએને કોઈએ જોયેલ
નથી આ સર્વે મહાયકાઓ કરતાં અફઝલ હતાં, અને આ-
પણા પયગમ્બર હઝરતે રસુલેખુદા સં સર્વે પયગમ્બરોના
સરદાર સરતાજ અને તેઓ સર્વે કરતાં અફઝલ છે.

પરીક્ષા મુક્તવીરહી

૫ મી પરીક્ષા ઇમામત વિશે

સૌં ઇમામની વ્યાખ્યા બયાન કરો.

જૌં પયગમ્બરે આખેરૂં માનના હીન દુન્યા સખ'ધીના
કામે જે માણસની સાથે સખ'ધ રાખતા હોય તેને પયગ-
મ્બરનો નાયબ ખલીફા જાનશીન વસી અને ઇમામ કહે છે.

સૌં ઇમામતની શીશી શરતો છે?

જૌં પ્રથમ ખુદા અને પછી રસુલ તરફથી પ્રતિનિધી
તરીકે હોવું, અને ઇમામે હીનનું સર'ક્ષણ અને લોકોને હુ-
કમી હોદાયત કરવી. અને પયગમ્બરની બાઅદ પયગમ્બરની
જે બાબતો હોય તે હમેશ માટે તેમાં હોવી જોઈએ અને
તેના કેટલાંક તિલાગ છે નરસેખફી અને નરસેજલી અને
માઅલ્હો, નરસેખીરીએહે કે છેલ્લાં પયગમ્બરે અથવા પ્રથ-
મના ઇમામે તેના માટે મેળાવણામાં તેને પોતાનો ખલીફા

બનાવ્યો હોય અથવા બયાન કરવાની શરૂઆતથી અથવા
 તેની સાથેના સલુકથી તેને ખસાડે નીચે હોય તેમ
 જણાવું હોય, અને નરસેજલી એ છે કે પયગમ્બરે મહેતા
 મેળાવડામાં તેનું પોતાની બાબદ પોતાના ખસીકા હોવાનું
 ખુદાના હુકમથી કહ્યું હોય જેમકે હઝરતે રસુલેખુદા સઠ
 મદીરે ખુમનામની જગ્યાએ એક લાખ ચોવીસ હજાર*
 માણસો સમક્ષ હઝરતેઅલી ઇબ્નેઅબી તાલિબ અઠ ને
 પોતાના ખસીકા અને વસી બનાવ્યા, અને ઇમામના
 હાથથી મોઅલજા બહૈર થવો જોઇએ કેમકે તે દલીલ છે
 એ બાતબની કે તે ઇમામ ખુદાની તરફથી છે અને પોતાના
 દાવામાં સાચો છે કેમકે પરવર દિગારની સહાય વિના સ્વ-
 લાય વિરુદ્ધ કોઇ પણ બામત બનવી નામુમકીન છે અને
 ખુદા જુદાના હાથ ઉપર કદી મોઅલજા બહૈર કરતો નથી
 અને મોઅલજા હઝરતેઅલી ઇબ્ને અબીતાલિબ અઠ અને
 બીજા અમમમએ હોદાના ચોટલાં છે કે તે વડે ફરી કેનની
 કીતાબો ભરપુર પડી છે, જેમકે ખયખરના કીદલાને એ
 આંગળીથી ઉખાડી નાંખવો, તેઓ સાથે અજગરનું વાતો
 કરવું, જન્નોની સાથે યુદ્ધ કરવું, સુર્યનું અસ્તથવા પછી
 પાછું પલટી આવવું, જમીન અને પહાડની અંદરથી બોજ
 સાધેલા ઉંદા કાઢવા, સલમાને હારસીને ફફડ કરવા માટે
 મદીનાથી મદાયન જવું, અને થોડીજ વારમાં ફફડ કરો

ગણતરીમાં ઇબ્તેલાફ છે “ નાહ ”

પાછા આવવું, અને ભવિષ્ય વાણીયો ભાણીયો અને તેજ પ્રમાણે થવું એ સર્વે તેઓના માઝમજા મુર્ચ સમાન પ્રકાશિત છે.

ખીજ ઈસિમત એટલે પયગમ્બરની જેમ સર્વે ન્હાના મોહરા ગુનાહોથી પાક હોવું કે જેથી તેઓની કહેણી રહે-
ણી ઉપર વિશ્વાસ રખાય.

ત્રીજું સર્વ સૂટા ઉપર પયગમ્બરની જેમ તેઓની અ-
ક્રમકીયત.

ચોથું સઘળાં કરતાં વધારે અઘલમ (વધારે-
વિદવાન) હોવું અને સઘળી જાતના ઇદમોમાં પ્રવિષ્ટ
હોવું, દરેક ભાષાને જાણવું, અને આ સર્વે બાબતો ઇમામોમાં
હજાતેની સાખીતી દરેક ફારકાની કીનામમાંથી મળી શકેછે.

સૌં ઇમામની ખાસ અને આમ સીકાતો બધાન કરો.

જૌં હંકમાં એ કે ઇમામે કદી મુર્તીને સીજદો કર્યો
ન હોય અવ્વલ ઉમ્મરથી આખર ઉમ્મર મુધી કોઇ પણ
ન્હાનો કે મોટો મુનોહ કર્યો ન હોય, અને ઇમામના બા-
પદાદા પણ અસલથીજ ખુદાએ વહુદ હુલાશકીકનેજ માન-
નારા હોય, અને હજરતે રસુલેખુદા સૌં ના વસી હૌ
અલી છે તેઓ હજરતે રસુલેખુદા મોહમ્મદે મુરત્ત્તા
સૌં ની લાડણી પુત્રી જનાએ ફાતેમાં અઠના શવહરછે જ-
નાએ હસનેન અઠ ના પિતા છે શુરવીર એવા હતા કે પ-
યગમ્બર સાહેબે તેઓને કરાર ગયરફરાર ખીતાબ આપ્યોછે.

અને ફીરીરતાઓએ તેઓની શાનમાં લાફતા ઘડલાબક્ષી
 લાસયદ્દ ઘડલા જુલફકાર કહ્યું છે. અને સખાવત એવી હતી
 કે ખુદાએત આલાએ તેઓની તારીફમાં હુલઅતા નાસુરે-
 નાઝીલ કર્યો હતો એવું કે હઝરતે રસુલેખુદા સં તેઓની
 શાનમાં “ અલીયુન બાબોહા ” ફરમાવ્યું, સખ એવો કે
 તેઓએ લાખો મુસીબતો અને બલાઓ ઉપાડી પણ સખર
 કર્યો આખિદ એવાં કે તીરેના વરસાદમાં પણ નવાફીલ ન-
 માઓ મુકી નહીં અને નમાઝની હાલતમાં તેઓના પગમંથી
 તીર ખેંચી લીધું પણ તેઓને ખમર પડી નહી, ઝાહિદ એવાં
 કે હમિશાં તેઓએ જવની રોટલી ખાધી, અને એકજ જોડ
 કપડા પર નીલાવ કર્યો, રહીમ એવાં કે રોટલી અને અ-
 નાજનો ગાંસડો બાંધી પોતાની પીઠ ઉપર મુકી ગરીબ અને
 માહુતાજને ખવરાવવા લઇ જતા હતા, મુકરરબ એવા કે
 એઅરાજની રાતરે ખુદાએ તઆલાએ પોતાના હબીબની
 સાથે તેઓનાજ બોલવાની હબથીવાતો કરી ખુદાએતઆલાએ
 ફરઆનમાં તેઓને નફસે પયગમ્મર ખીતાબ
 આપ્યો, પયગમ્મરે તેઓની શાનમાં વારંવાર
 લહંમક લહંમી હમ્મક હમ્મી સલ્લમોક સલ્લમી, હરબોક
 હરબી ફરમાવ્યું, હઝરતે રસુલેખુદા સં પોતે અને તેઓ
 એકજ નુરથી હોવાનું ફરમાવ્યું જેહદીસમાં રવશન છે તે-
 ઓનું પણ હબીબે ખુદાહોવું હદીસો શરીફથી રવશન
 છે, તેઓએ એટલી ભવિષ્ય વાણીયો કરી કે ફરીકેનની કી-
 તાબો ભરપુર છે, તેઓની ખાઅદ તેઓના અગીયાર પુત્રો

ઇમામ થયાં, તે તમામ ઇમામના નામ સંભળાવ્યા.

ખારમા ઇમામ હુઝરતે ઇમામે મેહદી અં છવતા અને મવબુદ છે, તેઓ આખર જમાનામાં ખુદજ કરશે તેઓનો જન્મ સુરેમન રાએમાં હીં સં રપપ ના શાઅમાન મા. સની પંદરમી રાતે થયો ખુદાના હુકમથી તેઓ અદ્રશ્ય છે તેઓ પોતાના પિતા હુઝરતે ઇમામે હસનઅસકરી અ. ની વફાતના દીવસે જાહેર થયાં હતા. વકીલોની મારફતથી મોઅમેનીનની અરઝીયો અને હદીયાઓ તેઓ પાસે પહોંચતાં હતા અને તે ઝમાનાને ગયખતે સુગરા કહે છે અને અરઝીયોના જવાબને નવકીઆત કહે છે હીં સં ૩૧૯ થી વકીલોનો સીલસીલો બંધ થયો અને એજ ગયખતે કુખરાની શરૂઆત છે. અદલાહુમ્મ અજજલ ઝોહુરહુ. આ સરવે ઇમામે મઅસુમ છે, તેઓ પોતાનો કાયમ મકામ નીમતા આવ્યા છે. અને તે ખારે ઇમામોમાંના એકનો મુનકિર તે ખારે ઇમામનો મુનકીર છે, જેમકે હુઝરતે રસુલે ખુદા સં ફરમાવ્યું છે કે જે કોઇ પોતાના ઝમાનાના ઇમામને ન ઓળખે તે કાફરની મૈતે મરે છે.

સ્.૦ શુ' એવી રીતે બની શકતુ નથી કે ઉમ્મતના જે ચાર જણા એકઠાં થઈ પોતામાંથી કોઇને પોતાનો ખલીફા બનાવી લે અને પછી તેની તાબેદારી કરે ?

જ.૦ ઉમ્મતથી ખલીફા બનાવવાનો કોઇ પણ રીતે અધિકાર નથી અને તેના કેટલાંક કારણો છે ? હુઝરતે આદમ અ. થી તે હુઝરતે હસા અં સુધી સર્વે પયગમરોના ખલીફા અને જાનશીન પરવરદિગારના હુકમથી થતા આવ્યા

છે, ખુદાના હુકમ શીવાય પયગમ્બરને પોતાનો ખલીફા બનાવવાનો કશો અધિકાર નથી તો જ્યારે પોતે પયગમ્બરને પોતાની મરજીથી ખલીફા બનાવવાનો આધિકાર નથી ત્યારે ઉમ્મતને તો વળી એ અધિકાર ક્યાંથીજ હોય?? અગર એવો અધિકાર હોત તો જરૂર કુરઆને મજદમાં તેનું વર્ણન હોત.

૨જી એકે બીચારા લોકોને એ ખબર ક્યાંથી હોય કે જેને આપણે આજે ખલીફા બનાવીએ છીએ તે કાલે કેવો નીકળશે રખખુલ આલમીન શીવાય કોઇ જૈમની બાબતને અને પરિણામને જાણી શકતું નથી, અગર આજકોઇને ખલીફા બનાવી લઇએ અને કાલે તે ખુદા અને રસુલના અહકામ વિરુદ્ધ વર્તે તો તેને કોણ રોકનાર છે? અને તેથી ખલફતને હીદાયત કરવાનો જે અસંસી મતલબ છે તે રહેતો નથી.

૩ જી એકે હુઝરતેમુસા અઠ મીકાત માટે પોતાની કૌમ બનીઝસિરાઇલમાંથી સીત્તેર માણસોને ચુંટીને લઇ ગયા, તેઓ સઘળા “કોહેતુર” ઉપર જઈને કહેવા લાગ્યા કે જ્યાં સુધી અમે ખુદાને આંખો વડે જોઈશું નહીં ત્યાં સુધી ઇમાન લાવીશું નહીં.

એટલે સુધી કે ખુદાનો અજામ નાઝીલ થયો અને તેઓ સઘળાં બળીગયા, જ્યારે એવા ઓલુલ અઝમ પયગમ્બરની ચુંટણી એવી નીકળી ત્યારે ઉમ્મતના સામાન્ય લોકોની ચુંટણી ક્યાંથી ખરી હોય ?

૪ થું એ કે જ્યારે ખુદા અને રસુલે પોતાની ઉમ્મતને આવા અધિકારો આપ્યા ન હોય ત્યારે તેઓને એવી આ-ખતોમાં હખલ દેવાનો શો અધિકાર છે.

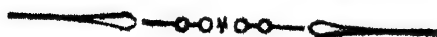
૫ મું એકે એ ચાર માણસો મળીને દોઢને ખલીફા બનાવી લે તો તે ખલીફના હુકમની તાબેદારી હીની આખ-તોમાં ખુદા અને તેના રસુલના હુકમની નેમ કરવી કેવી રીતે વાજબ થઇ શકે છે?

૬ હું એકે અહલે હસલામના ઈતેફાક (એકમત) ની રૂએ માત્ર ગણતરીના માણસો શીવાય બીજા કોઇ મ-અસુમ નથી; તો દરેકથી ભુલ થઇ જવી મુમકીન છે, તો જ્યારે તેઓથી ભુલ ચુક થઇ જવાનો સંભવ રહે છે ત્યારે તેઓનું કૃત્ય કેવી રીતે અમલ કરવાનો જોગ ઠરે?

પરંકા મુલતવી રહી.

૬ ઠી પરીક્ષા

કયામત વીશે

સૌં મઆદ શાને કહે છે?

જૌં મૌત પછી મખલુકાતના પાછા સજવન થવાને અને તેને કયામત પણ કહે છે. શીયાઓના એઅતેફાક પ્રમાણે એ વખત કયામત થનાર છે એક જ્યારે જનાએ ઇ-મામે સાહેબુઝ્ઝમાનઅં ખુરજ કરશે ત્યારે, અને તેને કયામત

સુગરા કહે છે, પુત્રા મુનાદિકો એટલે અહુલેખેત અલયહે
 મુસલમાનના દુશ્મનો અને ખાસ મોઅમિનો એટલે અહુલે
 ખેત અં ના દાસ્તો અને જનાબે રસુલેખુદા સં અને
 અધમ્મએ તાહેરીન અં છવતા થશે અને દરેક ઝલિમ
 ઉપર દુન્યામાં અઝાબ થશે અને જેઓ મઝલુમ હશે તેઓ
 પોતાના ઉપર કુલમ કરનારાઓ પાસેથી બદલો લેશે, અને
 જ્યાં સુધી અદલાહની મરજ હશે ત્યાં સુધી હઝરતે રસુલે-
 ખુદા સં અને અધમ્મએ હોદા અં એક પછી એક વારા
 ફરતી આખી દુન્યા ઉપર રાજ્ય કરશે અને આખી પૃથ્વિ
 ઉપર એકજ હુક મઝહબ જારી હશે, જ્યારે આ હઝરતોની
 રાજ્ય કરવાની સુદત પુરી થઇ જશે અને તે હઝરતની પ-
 વિત્ર જાતોથી દુન્યા ખાલી થઇ જશે તે વખતે કયામતે
 કુબરાના ચીન્હ જણાશે

સૂં આ એઅતેકાદની કાંઈ સામેતી છે?

જૂં કુરઆને શરીફની ઘણી આયતોમાં એ વિશેના
 ઇશારા છે જેમકે મુનાદીકોના વર્ણનમાં ખુદાએ તઆલા ફ-
 રમાવે છે કે “ વયો અઝઝેયો હુમ મફતયન ” અમે તેઓ
 ઉપર એ વખત અઝાબ કરીશું તો એ વખતના અઝાબથી
 મતલબ કયામતે સુગરા અને કયામતે કુબરા શીવાય બીજો
 કાંઈ જણાતો નથી અને જો આપણે પહેલાં અઝાબને કબ-
 રનો અઝાબ ગણીએ અને બીજી વખતના અઝાબથી મુરાક
 કયામતનો અઝાબ ગણીએ તો તે તાવીલ પણ દીક નથી

કેમકે કબરનો અઝાબતો કાઢેરો મારે પણ છે અને અહીં
 હરલામતા ગુન્હેગારો મારે પણ છે એમાં કાંઈ મુનાફીકોઈ
 ખાસપણું નથી; અને આયતની ઢળ ઉપરથી સાફ જણાય
 છેકે પહેલી વખતનો અઝાબ બીજા વખતના અઝાબ જેવો
 હશે એટલે જેવી રીતે કયામતમાં માણસોને સજવન કરીને
 અઝાબ કરશે તેવી રીતે કયામતે મુગરામાં પણ સજવન
 કરીને અઝાબ કરશે.

કયામતે કુખરા

એટલે હકતઆલા આ ખસકતને ફના અને નાબુદ
 કર્યા બાદ વળી પાછા પેદા કરશે, નેક લોકોને નકીતો
 બદલો અને બદ લોકોને બહીનો બદલો મળશે અને મરણના
 વખતથી તે કયામત મુઘીના વખતને અર્યામેબરઝખ કહે
 છે, જ્યારે માણસે મરણને શરણ થાયછે અને તેને કબરમાં
 ઉતારવામાં આવે છે અથવા બીજી કોઈ સ્થિતીમાં હોય
 ત્યારે બે ફીરીશતા કે જેઓના નામ મુનકર અને નકીર છે
 તેઓ આવે છે અને મૈયીતને સજવન કરીને સવાલ કરે છે
 તહારોરખ કોણ છે તહારોદીન કયો છે અને કિતાબ તહારીશુ
 તહારો પયગમબર કોણ છે તહારો ઈમામ કોણ છે અને તહારા
 હસેલેદીન શું છે? તો જે માણસનો એઅતેકાદ પાક અને
 સાફ હોયછે તે જવાબ આપેછે, મારો રખ અલ્લાહ છે દીન
 મારો હરલામ છે કીબલો મારો કઅબા છે અને કિતાબ
 મારી કુરઆને શરીફ છે, અને પયગમબર અને ઈમામના
 જવાબમાં હઝરતે રમુલે ખુદા-સં અને અહમમએ હરના.

અશરના નામ બતાવે છે અને ઉમુલેદીન જાહેર કરે છે. અને જેટલું ધમાન અને એશનેકાદ ઠીક નથી હોતો તે જ વામ નથી આપી શકતો. અથવા જો જવાબ આપે છે તો ગણત જવાબ આપે છે ફીરીશતા મોઅમીનને વારંતે કબર ના સીરહાનેથી એક ફરવાળે ખોલી છે જે વાટે થઇ ખે-હીરતનો પવન આવે છે, અને બહુ એશનેકાદ લોકોના માટે કબરની પાંગતથી એક ફરવાળે ખોલી આપે છે જે વાટે થઇ જરન્નમની આંચ આવે છે, અને તે વખતે રહુનો સંખંધ શરીર સાથે એવો રહે છે કે તેને તે તકલીફો અથવા રાહતો પહોંચે છે, પછી મોઅમીનની રહુ “વાલીયુ રસલામ” મા રાહત અને આરામથી રહે છે, અને કાફરની રહુ “વાલીયેખરહુત” મા અથવા જ્યાં ખુદાને મંતવર હોય ત્યાં અજાબમાં રહે છે, જ્યારે આ દુનયા હજરને મઅસુમીન આઠની બેલે મુખારથી ખોલી થઇ જશે અને ખુદાની મશિરવત હશે ત્યારે સરાહીસ સુર ફુકશે, આકાશો ફાટી જઈ પડી જશે; જમીન પાણી થઇ જશે, પાણી પવન થઈ જશે અને પવન ફના થઇ જશે, ખુદાની બલ ફીવાય ફાઈ ચીજ બાકી રહેશે નહીં; પછી વળી જ્યારે આહશે ત્યારે ખુદાએ તઆલા પહેલાંથી કે છેલ્લે મુધી સરવે મખલુકાતને સજવન કરશે અને હશરના મયદાનમાં એકઠી કરશે, જ્યાં જમીન ધગધગતા લોહાની જેમ બળતી હશે, મુર્ય સવા નેછે માથા ઉપર તપતો હશે અઅમાલ તોલવાના ત્રજવા ઉભા કરવામાં આવશે, જહન્નમના મો-

હુ ઉપર સેરાતનો પુલ નાખવામાં આવશે જે વાળ કરતાં
 વધારે ખાસીક અને તલવારની ધાર કરતા વધારે તેજ હશે
 અને બદાના અઅમાલ ત્રાજવામાં તોલવામાં આવશે, હાથ
 મગ સર્વે શરીરના બીજા અવયવો અઅમાલ વીશે સાફી
 આપશે, જેઓના અઅતેકાદ સહીહ અને સાચા હશે તેઓ
 માટે હજરતે રમુલે ખુદા સં અને અઈમમએ હોદા અં શ-
 ક્રાઅત કરશે, જેઓને નામએ અઅમાલ જમણા હાથમાં
 આપવામાં આવશે તેઓ પુલેસેરાત ઉપરથી વીજળીની
 જેમ પસાર થઈ બેહીશતમાં દાખલ થશે, અને જેઓના
 અઅતેકાદ સહીહ નથી તેઓને પણ પુલેસેરાત ઉપરથી
 પસાર થવું પડશે, જેઓ બેહીશતમાં દાખલ થશે તેઓ
 હમેશા ત્યાંની નેઅમતોનો મજા આપતા રહેશે, અને જેઓ
 જહન્નમમાં જશે તેમાં કેટલાંક અહોનિશજહન્નમમાં અઝાબ
 ભોગવ્યા કરશે, બેહીશતમાં એક મોહટી હોઝ છે જેને
 કવસર કહે છે, તેના કીનારા ઉપર આકાશના તારાઓ
 જેટલાં ચાંદી અને સોનાના વાસણો પડ્યા રહે છે, હજરતે
 રમુલે ખુદા સં અને અઈમમએ હોદા અં પોતાના હાથ
 વડે પોતાના હોસ્તોને તે હવઝે કવસરમાંથી પાણી પાશે,
 જેનું પાણી દુધ કરતાં વધારે સફેદ અને ખરફ કરતાં વધારે
 ઠંડુ અને મધ કરતાં વધારે મીઠું હશે, અને જે તેનું પાણી
 પીશે તે કદી તરસ્યા થશે નહીં, આ સરવે વાતો તફસીલ-
 વાર તફસીર અને હદીસોની કીતાબોમાં લખેલી છે.

આરસી પરિક્ષા સર્થ હવે દુરઝેદીનની પરિક્ષા લેવા
આરે આવતો શુકરવાર ઠેરાવ્યો.

૭ મી પરિક્ષા.

દુરઝેદીન વીશે.

નિયમ પ્રમાણે શુકરવારે સહ એકઠા થયાં અને મોક્ષ-
ની સાહેબે પરિક્ષા લેવી શુર કીધી.

સૌં દુરઝેદીન કોને કહે છે ?

જૌં દુરઝેદીન વીશે આલીમોનો મતભેદ છે, કેટલા-
કોએ સખુ છે કે દુરઝેદીન દસ છે. ૧-નમાઝ, ૨-રોઝા,
૩-ખુમ્સ, ૪-ઝકાત, ૫-હજ; ૬-જહાદ; ૭-અમ્લ મીલમઅ-
રફ; ૮-નેહીઅઝમુનકર, ૯-તવક્લા, ૧૦-એઝારી. અને કેટ-
લાંકોએ દુરઝેદીનને છ ગણેલ છે, અને સાત આઠ અને
નવને દીનની જરૂરીયાત અને વાજબીયાત ઠેરાવેલ છે.

સૌં દુરઝેદીનની તફસીલ પછી પુછવામાં આવશે.
હમણાં એટલું કહો કે શરીયતના કેવી રીતે પ્રકાર પાડી
શકાય છે ?

જૌં આખી શરીયતનાં ચાર પ્રકાર કરી શકીએ છી-
એ, ૧-ધખાફત, જેવાં નમાઝ રોઝા ખુમ્સ ઝકાત હજ
જહાદ ઉપરાંત બીજી ધખાફત છે, ૨-ઈકુદ, એટલે એ

હવેવાર કે જે બે માણસો વચ્ચે થાય છે જેમકે બે માણ-
સોમાં કોણ કરાર થાય છે જેમકે નીકાલ લેવડ દેવડ ઇત્યાદી
ઇત્યાદી, ૩—ધર્માત્મ એટલે એ બાબત કે જે એકજ
માણસ તરફથી કરવામાં આવે છે જેમકે તલાક ઇત્યાદી
૪—અહકામ એટલે હુકો (શિક્ષાઓ) હુરામ હલાલના
હુકમો, ખરાબ ચીજોની મનાઇઓ, શીકારમાં હુરામ હલાલ
ના હુકમો ઇત્યાદી ઇત્યાદી

સૌં ૦ હવે કુરુએદીનને તફસીલવાર ખ્યાન કરો.

જૌં ૦ કુરુએદીનમાં સરવેથી મેટ નમાઝ છે અને
નમાઝનો મુકદ્દમો તહારત છે, અને તહારત બે પ્રકારની
હોય છે એક આમ અને બીજી ખાસ, તહારતે આમ કોઇ
કોઇ નજસ ચીજ પાક કરવાને કહે છે. અને નજસ ચીજ
હસ છે.

સૌં ૦ તહારતે ખાસ કેટલાં પ્રકારના છે ?

જૌં ૦ ત્રણ પ્રકાર, ૧—ગુસલ, ૨—વજ્જ ૩—તયમ્મુમ,
ફરેક વાજબ છે કે સુન્નત ?

ખાનમ સાહેબ = ગુસલનું ખ્યાન ન પુછતાં કેમકે
તેનું ખ્યાન કરતાં છોકરીયો શરમાશે.

મોલવી સાહેબ = વજ્જ સારું, હું પણ પુછત નહીં.

છોકરીયો = જ ગુસલ વાજબ છે, ત્રણ પુરૂષો ઉપર
અને હમ્મ સ્ત્રીઓપર, અને ઘણાં ખરા ગુસલ જેવાંકે ગુસલે
જુમઆની ને ઈદના જીયારત વીંળના સુન્નત છે, અને ત-

યમ્મુમ ગુસલના બદલે પણ થઈ શકે છે અને વસ્ત્રના બદલે પણ થઈ શકે છે, પણ તેમાં કેટલીક શરતો છે, અને દરરોજની નમાઝ એકાવન રકઅત છે, જેમાંની સત્તર ફરજ અને બાકીની ચોતરીસ સુન્નત, સવારની બે, ઝોરની ચાર, અસરની ચાર, મગરીબની ત્રણ, અને ઇશાની ચાર. એ ફરજ, અને સુન્નત ઝોહરની પહેલાં આઠ, અસરની પહેલાં આઠ, મગરીબની બઅદ ચાર, ઇશાની બઅદ બે રકઅત બેસીને, અતે તહજજુદની ૧૧ રકાત.

અને વાજીબ નમાઝો બીજી પણ છે, જેમકે ચંદ્ર ગ્રહણ સુર્ય ગ્રહણ ધરતી કંપની વીં અને સુન્નત નમાઝ ધણી છે, જેમકે નમાઝે હજરતે જઅફરે તરયાર, વીં વીં પછી રોઝા, ઝકાત, ખુમ્સ, હજ, વીં બાકીના કુર-એદીન પુછ્યા, અને છોકરીયોએ બરાબર જવાબ આપ્યા. મોત્તવી સાહેબ ધણાં ખુશી થયાં અને ખાનમ સાહેબને બેદુદ શાબાશી આપીને કહ્યું આપ તો ફીનના ચીરો ગ છે ખુદા આપને જઝાએ ખપર આતા કરે,

ખાનમ સાહેબે કહ્યું સાહેબ આપ લાયક છો તેથી એવા શબ્દ વાપરો છો નહીં' તો લોંડી તો આપના પગની ખાક બરાબર નથી.

વખત ધણો થઈ ગયો તેથી બાકીની પરીક્ષા મુતતવી રહી.

હમી પરિક્ષા

હીસાબ વીશે.

માલવી સાહેબે ખાનમ સાહેબને કહ્યું માશાઅલ્લાહ કુરુએદીનતો ઘણી સારી પેઠે શીખવાડ્યા છે હવે હું તેણી-યોને હીસાબ સંજ્યાની કાંઈ પુછીશ

ખાનમ સાહેબ=હીસાબ તો હુંજ શીખી નથી તો તેઓને ક્યાંથી શીખવાડત ? હા કાંઈ જરૂર જેટલું બતાવ્યું છે,

સ્ત્રી૦ હીસાબની સંજ્યા કેટલી છે ?

જુ૦ ઘણી છે અમો જે સીખ્યું તે આ છે, એકમ, દસક, સો, હજાર, દસ હજાર, લાખ, દસ લાખ, કરોડ, દસ કરોડ,

સ્ત્રી૦ સો રૂપીયામાંથી બાસઠ રૂપીયા ખરચ કર્યા તો કેટલાં રહ્યા ?

જુ૦ અડતરીસ.

સ્ત્રી૦ દરેક માણસનો ફીતરો સવાત્રણ શેર ધઉં છે તો ચાળીસ માણસનો કેટલો થયો ? અને સોળ શેરનો ભાવ છે તો તેના કેટલાં પડ્યા થયાં ?

જુ૦ ત્રણ મણ દસ શેર ધઉં થયા અને કીંમત આઠ રૂપીયા બે આના થયાં.

સ્ત્રી૦ સિંકડો કેને કહો છે ?

૪૦ સિક્કા ત્રણ પ્રકારના હોય છે, સોનાનો, ચા-
દાનો, અને તાંબાનો.

સૌં તેના નામ જાણો છો ?

૪૦ હા ! ગીની, રૂપીયા, પાંચા,

સૌં ગીનીના કેટલા રૂપીયા ?

૪૦ પંદર.

સૌં રૂપીયાના કેટલા પાંચા ?

૪૦ ચોસઠ.

સૌં માપનો શો હીસાબ છે ?

૪૦ તમે જે માપ વીશે પુછો છો તેનો અમે શી-
ખ્યા નથી અમે તો હવે કસ્ટ અને કુરનો હીસાબ શીખ્યા
હીએ, કુરનુ માપ સાધારણ વેંતથી સાડા ત્રણ વેંત લંબાઈ
અને એટલીજ પહોળાઈ અને એટલીજ ઊંડાઈ છે, અને
કસ્ટની હવે શરૂઆત કરસખ છે, અને દરેક કરસખ ત્રણ
માઈલનો હોય છે અને દરેક માઈલ ચાર હજાર હાથનો,
તે હીસાબે શવા સત્તાવીસ માઈલ અને એંશા હાથ થાય
છે કે તેટલો અથવા તેથી વધારે છેડાની મુસાફરી હોય તો
નમાઝ કસર પડે.

સૌં કોઈ હરામ કામ માટે મુસાફરી કરે તોપણ
નમાઝ કસર પડે કે નહીં ?

૪૦ સાહેબ એ તો હલાલ મુસાફરી કરનાર મુસ્-
લમાની મેહરબાની છે, કે તે કસર પડે, અને હરામ
મુસાફરી કરનાર માટે પુરી પડવાનો હુકમ છે.

૪૦ અમે તોલનો હીસાબ તો શીખીયો નથી
પણ હા એટલું જાણીએ છીએ કે ચાર જવભારતી એક રતી,
અને આઠ રતીનો એક માશો. અને બાર માશાનો એક
તોલો, અને અગીયાર માશાનો ચહેરેદાર રૂપીયા, અને ચા-
લીસ રૂપીયા ભારનો એક શેર, અને ચાલીસ શેરનો મણ
મોલવી સાહેબ=માશા અદલાહ ઘણાં સારા જવાબ
આપ્યા જો કે છોકરીઓનો ખુદીના મહારે વખાણ કરવા જો-
ઈએ પણ હું તો ખાનમ સાહેબના વખાણ કરીશ કેમકે
તેઓએ એવા ઠપથી શિક્ષણ આપ્યું છે કે જેમાંનું છોકરીઓ
જરાએ ભુલવા પામી નથી. ખુદાએ તઆલા તેમને જઝાએ
ખેર આપે, હવે તો વખત નથી રહ્યો ઈનશા અદલાહ
આવતા શુક્રવારે તમારા હુન્નરની પરિક્ષા લઈશ.

૧૦ મી પરિક્ષા

હુમર વીશે

પછી વળી શુક્રવારના દીવસે નિયમ પ્રમાણે સર્વે જણ એ-
કઠા થયા પરિક્ષા લેવી શરૂ કરી.

મીર સાહેબ=આજ પહેલાં સોયનું કામ દેખાડવામાં
આવે.

ખાનમ સાહેબ=પહેલાં આપ બેગમ સાહેબને પુછી
દયો કે અત્યાર મુધી જે ચીજો તૈયાર કરવામાં આવી છે
તે બધી છોકરીઓના હાથની છે કે નહીં?

મીર સાહેબની બહેન=જ્યારથી હું જોઉં છું ત્યારથી રા-
ત અને દીવસ છાકરીયાને સોયના કામમાં ગુંથાએલ જોતી
હતી, હા કાંઈ મુશ્કેલી પડતી ત્યારે તેણીયો ખાનમ સાહેબ
ને પુછી લેતી પણ તેમાં ખાનમ સાહેબના એક ટાંકો નથી.

છાકરી=પહેલાં અમે અમારા પિતાશ્રી માટે પાંચ ખુણા
વાળી એક ટોપી શીવી હતી અને તે હમીદા બેગમે શીખવી
હતી અને બીજી એક ટોપવેલ ખુટા વાળી મેં શીવી હતી, તેમજ
એક પચરંગી રૂમાલ ભરત કામનો. ભર્યો હતો ઇત્યાદી બીજા
ભરત કામ જે મવજુદ છે તે અમારાજ હાથના છે, પછી તે મો-
લવી સાહેબને જોવા માટે આપ્યા. મોલવી સાહેબે તેઓના
શીવણ અને ભરતને જોઈને ધણી તારીફ કીધી અને ખાનમ
સાહેબને શાબાશી આપી.

મોલવી સાહેબને કામ હોવાથી બાહરે ગયા, પરીક્ષા
બીજા જુમાને દીવસે મુલતવી રહી.

પરીક્ષા ૧૧ મી રાંધવા પકાવા વીશે

ધારા પ્રમાણે સરવે જણ આવીને બેઠા મોલવી સાહેબે
ભરત કામ વીશે વધારે પુછ્યું.

ખાનમ સાહેબ=મોલવી સાહેબ હવે રાંધવા પકાવવા
વીશે પરીક્ષા લેશે, આપ હર રોજ એકાદ બન્ને ચોખ્ખે પકા-

વેલી ખાતા જાઓ એટલે તમને કેવું રાંધે અને પકાવે છે તેની ખબર પડશે.

મીર સાહેબ=ધણું સાડું એમજ કરીશું.

સ્ત્રી ૦ તમે એક શેર આઠામાં કેટલી રોટલીયો પકાવી શકો છો ?

હમીદા—હું એક શેરની ચાળીસ મુઘી પકાવી શકું છું.

સમદા—હું શેરની તેત્રીસ મુઘી પકાવી આપીશ.

સ્ત્રી ૦ માંડાની રોટલી કેટલી પહોળી અને લાંબી પકાવી શકો છો ?

જી ૦ હાથ કરતાં વધારે મોટી.

સ્ત્રી ૦ વરડી પરાઠા (વાળેલી પદ ઉખરે એવી) કેટલી જાતના પકાવી શકો છો ?

જી ૦ મીઠા પરાઠાને તથા ઉપર પકાવવામાં આવશે તેમાં ધી અને સાકર સરખી જોઈશે અને સલુની પરાઠામાં શેર દીઠ પોણા શેર ધી જશે, અને મેંજ ઉપરના પરાઠામાં બરાબર ધી જોઈશે. ઇત્યાદી ઇત્યાદી પુરીયો દબરો, વીં જાત જાતના તલજી અડદની ખીચડી તુએરની ખીચડી, સ-મોસાં ભજ્યાં, ગુલગુલા મલાઇના ગુલગુલા પુલાવ ઝરદો ખીરીયાન, મુઝફ્ફર ફીરની ઇત્યાદી જાત જાતના અને અનેક પ્રકારના પકવાનો રાંધતા આવડે છે ?

સ્ત્રી ૦ શાક પણ જાતજાતના રાંધતા આવડે છે ?

જી ૦ હા બટાટા, ભીંડા, ભાજી, ગોશત અને ગોસ્તના પણ કેટલીક જાતના શાક તરકારી વીં પકાવતર શીખીયો છીએ.

સુ૦ પુત્રાવ કેટલી જાતનો અને છે.

જ૦ ઘણી જાતનો અને છે જેમકે કોરમા પુત્રાવ, મચ્છી પુત્રાવ, કોફતા પુત્રાવ, સુરગા પુત્રાવ, બોટા પુત્રાવ, ખીર-યાની પુત્રાવ, બેલાપુત્રાવ, અન્નાસ પુત્રાવ, વી૦

સુ૦ મીઠા ચોખ્ખા પકાવે છે ત્યારે જરા કાચા રહે છે તો તે બરાબર ગળી જવાનો ચો હલાજ છે ?

જ૦ મીઠા ચોખ્ખા તપેલામાંથી લગનમાં કાઢી હવા તાપે જ્યારે ગરમી ઓછી થાય તો બેદાની થોડી સફેદી કાઢી ચોખ્ખામાં મેળરી તપેલામાં નાખી ચુના ઉપર ચડાવી હંમ ઉપર રાખે, તો નરમ અને સારા થશે.

સુ૦ બે ચાર દીવસ સુધી દુધ બગડે નહીં જામે નહીં તેમ ફાટે નહીં અને સાફ રહે જોવો હલાજ છે ?

જ૦ એનો હલાજ ઘણો સેસો છે, સાફ કોફ પાણી વિનાતું દુધ લઈને શેર દુધમાં રાતુ આખુ મરચુ કે જરાપણ ભાંગેલુ ન હોય તે તેમાં નાખી દુધ ગરમ કરે જ્યારે દુધ ખદખદે ત્યારે ઉતારી લીએ અને ઠંડુ થાય ત્યારે મરચુ કાઢી લીએ તો તે દુધ ત્રણ ચાર દીવસ સુધી એતુજ સાફ રહે-વાતું બગડશે નહીં.

મેલવી સાહેબ—માશા અદલાહ પુત્રીયોને ઘણી સારી તાલીમ આપી છે, મીર સાહેબે કહ્યું હું ખાનમ સાહેબના એહમાનનો કાંઈ પણ શુકર અદાકરી શકતો નથી, કે થોડી સુદતમાં પુત્રીયોને દીન અને દુન્યાની જરૂરી જરૂરી તમામ બાબતો શીખવી આપી,

ખાનમ સાહેબ= મોલવી સાહેબ એતો આપની અને
મીર સાહેબની લાયકી છે તે એમ કહોછો ખાત્રી હું તો
એક નાચીજ છું

મીર સાહેબ— દીકરીયો તમે ઇમતે હાનમાં પાસ
થયો હવે ઇનામનો હક થયો કહો તમાને ઇનામમાં શું
આપું.

પુત્રીયો= અબ્બાજન અમે ઇનામમાં શું માર્ગીયે
આપે કમ ચીજની ખાત્રી રાખી છે? આપ તો જુવે તે લાવી
આપો છો, કપડા ધરેણાં વીં પુષ્કળ છે ખુદાનો શુર છે,
અમે તો પંજતને પાક અં ના વસ્તા આપીને ખુદા પાસે
દાઆ કરીયે હીયે કે આપનો છાયો અમારા શીર ઉપર
કાયમ રહે જે કાંઈ અમે સીખીયું તે આપે પસંદ કર્યું તેજ
ઇનામ છે.

ખાનમ સાહેબ— મીર સાહેબ તમારે પુત્રીયોને
ઇનામ આપવાનું કહો છો તો આપ કોઇ વાતની ઠમી
નથી રાખતા કે પુત્રીયો માર્ગ પણ હવે કેટલીક ચીજની
જરૂરત છે તે આપ મંગાવી તો આપશો પણ હવે ઇનામની
વાત નીકળી ત્યારે ઇનામ ગણીને મંગાવી આપો દરેકને
એક એક ઝાદુલમઆદ અઅમાલની મોઅતબર કીતાબ, અને
એક એક “સહીફએ કમિલા” ખુશખત, અને એક એક ઉંચું
કલમદાન અને બહુજ સારા ખુશખત જે કુરઆને શરીફ
મંગાવી આપો.

મીર સાહેબ— બલે હાલ લખનઉ માણસ શેઠલી ને મંગાવી આપુ છું.

ખાનમ સાહેબ— મીર સાહેબ અને દીકરીયોને ધનામ આપવું કબુલ કર્યું તો મને પણ ધનામ મલવું જોઈએ.

મીર સાહેબ— અરે આપતો પહેલે, આપનાજ સદ-કાથી મારે ઘર નુરાની થઈ ગયું આપ જેઠુંમાગો તે આપુ અને મારા મનમાં જે કાંઈ છે તે છે જ.

ખાનમ સાહેબ— મીર સાહેબ હું જે ધનામ માગવા ચાહું છું તે જુદુંજ છે પહેલે આપ વચન આપો તો હું માગું ?

મીર સાહેબ— વચનનું શું કારણ છે ? શું તમોને મારા ઉપર વીશ્વાસ નથી ? અટલી મુક્ત થઈ આપણે એક બીજાના સ્વભાવથી માહિત ગાર થઈ ચુક્યા છીએ માગી માગીને શું માગશો જે માગો તે આપવા હાજર છું, આપ કરતા શું વધારે છે. પણ આપની વચન લેવાની મરજી થઈ ત્યારે દેવો વચન પણ આપુ છું, તમોને કસમતો નથી આપતો પણ કસમ આપી એમ સમજીને જરા પણ શરમાતા નહીં, ફરમાવો ?

ખાનમ સાહેબ— મીર સાહેબ આપતો કાંઈનું કાંઈ સમજી ગયા, આપ ફરમાવો છો આપણે એક બીજાના સ્વ-ભાવથી માહિતગાર થયા છીએ તો આપ એ પણ જાણતા

હશે કે પૈસા ટકાની મને બીલકુલ લાગ્ય નથી ઉપરાંત ઇન્-
પરાનમાં વખતો વખત બેગમ સાહેબે અને આપે આમલ
કરીને અને કસમો આપી આપીને આપવામાં કાંઈ ખામી
રાખી નથી વળી હું પોને માગુ ખરી? એવું ઇનસાનીયતની
વાત છે? એ તો કોઈ બખીલ અને શુભ હોય ચમડી જાય પણ
દમડી ન જાય એવો હોય અને આગલાને માલનો લોભ હોય
તો તે વચને બાંધી લઇને માગે, પણ આપણો નાતો આપણી
રીઝાત ચાલ ચલણ ન્યારીજ છે, પણ મેં જે ઇનામ માટે
વચન માગ્યુ તે એ છે કે મને અહીં આવે ચાર વરસ થયા
અને તેની દરમીયાન મેં કેટલીક વખત વતન જવાની રજા માગી
પણ આપે તથા બેગમ સાહેબે રજા આપી નહીં તેથી આ
વખત વચન લીધુ અને હવે રજા માગુ છું કેમકે મારા બ-
ચ્ચાઓની જુદાઇથી ચૈન પડતુ નથી અને જુદાની મેહેરબાની
અને અહીં ભેતે અતહારના સદકાથી પુત્રીયોને જરૂરી ત-
મામ બાબતો શીખવી છે, માટે મને રૂખસત કરો.

મીર સાહેબ— બલે જ્યારે આપનો છવ ઉદાસ છે
તો હવે વધારે રોકવા હું રાજ નથી. સારી તારીખ બેઠને
સીધારો હું માણસ સાથે મોકલીને લખનઉ પહોંચાડી
આપીશ.

બેગમ સાહેબ— કેમ સાહેબ ખાનમ સાહેબની મા-
ગણી આપે એકદમ કબુલ કરી? અમોને પણ પુછ્યું નહીં
અમો તો તમારી ગણતરીમાંજ નહીં હા તમો ધરના માલીક
છો અમોને પુછવાની જરૂર નથી.

મીર સાહેબ- તોમા અસ્ત ગરૂદલાહ તમારી સામે સરવે વાત ચીત થાય છે અને તમે પણ જાણો છો કે હવે ખાનમ સાહેબ રહેશે નહીં તો તેમાં પુછવું શું?

બેગમ સાહેબ- અમારે પણ કાંઈ વચન લેવું હશે કે નહીં ?

મીર સાહેબ- તો ખાનમ સાહેબે મારી રજા લીધી પણ તમે તથા બંને દીકરીયોને રીઝવ્યા વિના જાય ખરા? તેઓ નથી જાણતા કે મોઅમીનના દીકરને તારાજ કરવા નહીં, મોઅમીનના દીકરને ખુશ કરવા તે ખુદાને ખુશ કરવા સમાન છે, તેઓ હમેશા એવી એવી બાબતો કહ્યા કરે છે.

ખાનમ સાહેબ=બેગમ સાહેબ વળી તમે વચમાં ક્યાં પડો છો ? માંડ માંડ મીર સાહેબનો રજા લીધી ત્યાં વચમાં ફાંસ મારી દીઓ છો ? હવેતો મારાથી રહેવાશે નહીં, આપ સમજી છો વીચારો બાલ બચ્ચાઓ માટે દીકર ઉદાસ હશે કે નહીં?

બેગમ સાહેબ=હા-હા-હા, હવે તો જવાબ થયું એટલે મોહબ્બત તોડી નાખવાના, અવા તક ફડ જવાબ આપ કહી દેતા નહતા, ગમે તેમ કરો અમે વચન લીધા વીના રજા આપનાર નથી.

ખાનમ સાહેબ=હા તે વચન શું છે ?

બેગમ સાહેબ=હું પણ કાંઈ નામ માંગુ છું, માટે મને આપવાની હા પાડો તો કહું.

ખાનમ સાહેબ=મને રોકવા શીવાય બીજી ગમે તે વાતોનું વચન આપ્યું.

બેગમ સાહેબ=આપને જખરાધી રોકી નારાજ કરીને રાખવામાં હું સારૂ સમજતી નથી; જ્યારે દીક્રા ઉદાસ થયું ત્યારે આપનો એક એક દીવસ એક એક વરસનો થઇ પડશે; ખાવું પીવું બોલવું કાંઈ પણ ગમશે નહીં; એવી હું નાદાન અને અચક નથી કે નારાજ કરીને રોકું; આટલી મુદત આપને રોક્યા તે આપનું દીલ આ દીકરીયો તરફ લાગ્યું હતું, અને તે રમ માગવી વિવેકની રૂએ હતી. પણ દીકરીયોને દીન દુનયાની જરૂરી બાબતોની તામ્રસીમ આપવા વીના આપજવામાં રાજી ન હતા તે સમજીનેજ અમો આગ્રેહ કરીને રોકતા હતા હવેતો અમો સમજીગીયા આપ કોઈ કાંઈ રહો તેમ નથી તો શામાટે નારાજ કરીએ હવે મને વચન એટલું આપો કે અખરાર હુસયન તથા આ દીકરીયોની શાદીને ટાંકણે બોલાવીશું ત્યારે વગર ઉજરે તરત પધારવું.

ખાનમ સાહેબ=બેગમ સાહેબ એ તે શું કહો છો? તે વાત તો મારા દીક્રામાં હતી કે આપને કહું કે જો જો હો ! શાદીને ટાંકણે મને ભુલતા નહીં, આપ વખતે ભુલી જાવ અને મને ખબર પડે તો વગર બોલાવે આવું.

દીકરીયો=કેમ અખાજન (પીતાશ્રી) અને વાલેદા સાહેબા (માતૃશ્રી) આપ આપસમાં સમજી લઇ જનાજ

ખાનમ સાહેબને રજા આપી દીધી, અમેને તો કોઈ પુઝુયું
એ નથી, શું ખાનમ સાહેબ સાથે અમેને મોહુખમત ન-
હીં હોય ? અમેતો કાંઈ પણ ગણતરીમાંજ નહીં ?

મીર સાહેબ=ઓ મહારી વહાલી દીકરીયો અમે
ખોસીયે છીયે તે તમારીજ તરફથી છે, આમાં કાંઈ ભુલ
આવી હોય તો કહો

દીકરીયો=આપની ભુલ કાઢવી તેજ ભુલ છે, પણ
ફરેકની સમજમાં ફેરફાર હોય છે, અમે નાદાન બચ્ચા
કહેવાઈયે પણ રજા આપો તો અમારી નાકસ અકકલ પ્ર-
માણે કાંઈ કહીયે ?

મીર સાહેબ=એટા કહો શરમાવાની કાંઈ વાત નથી
ખુશીથી કહો અને ખાનમ સાહેબ તમેને પોતાની દીક-
રીઓ કરતા વધારે ચાહે છે માટે તમેને નારાજ નહીં કરે,
પણ તમે પણ તેઓને વધારે આગ્રેહ કરી નારાજ નકરતાહો!

દીકરીયો=અમારો એ મત છે કે ખાનમ સાહેબ
જાણે ખુશીથી પોતાને વતન વધારે, અને બાલ બચ્ચાઓ
ને મળે, પણ આપના ફરમાવવા મુજબ અમેને પણ બાલ
બચ્ચાઓની જેમજ પ્યાર કરે છે, અને ખરા અંતકરણથી
ચાહે છે તો ચાર છ મહીના ત્યાં રહે અને ચાર છ મહીના
અહીંયા રહે, પછી આપનીબને ખાનમ સાહેબની જેવી
મરજ મુજબ અમે રાજ છીએ,

બેગમ સાહેબ=(બંને પુત્રીયોને બોળામાં બેસારી

પ્યાર કરી આંખોમાં ડબ્બલ હૃદય આંસુ લાવીને) વારી જઈ બલાયા લઈ અત્રી અકકલની વાત તો અમારા ધ્યાનમાંજ આવી નહીં, ખુદા તમોને લાંબી આયુષ્ય અતા કરે, મુખી સોહાગી રાખે, બહુજ સારી વાત કહી, ખરી વાત છે કોઈ કોઈ વખત બચ્ચા પણ એવી વાત કહે છે કે મોહુટાઓના ધ્યાનમાં પણ હોતી નથી, કેમ ખાનમ સાહેબ આમાં કાંઈ વાંધો છે?

મીર સાહેબ=ખાનમ સાહેબ બોલવાની પહેલેજ ઝટ કહ્યું. એમાંતે વાંધો શાનો? ખાનમ સાહેબ શું આપણાંથી જુદાઈ રાખે છે? એમાંતો કાંઈ પણ બોલવાની જગ્યાજ નથી, દીકરીયોએ લાખ રૂપીયાની વાત કહી! બરાબર મોહુજમત અને ઈનસાફ અને અદલતની વાત છે.

ખાનમ સાહેબ=હવે હું જેકાંઈ કહીશ તે ફોગટ છે, અને તાંજુ બેચ કરવાનું સમજશે, જે કાંઈ ઉઝર કરીશ તે નક્કામો છે. માટે એવા ખોટા ઢાંગ કરવા અને ઊંડું! ઊંડું! ના! ના! કહું તે મને પસંદ નથી, અને હું એ પણ જાણું છું કે મને આપના ધરના સરવે જય સાથે ખરી પ્રીતી બંધાઈ છે સગાવડાતા કરતા પણ વધારે મોહુજમત છે, ભલે દીકરીયોનું કહેવું આંખ અને માથા ઉપર છે.

બેગમ સાહેબ=ઊભા થઈ જુકીને તસલીમ [સલામ] કરીને હાથ જોડીને કહ્યું ખાનમ સાહેબ આપની લાય-

હી ઉપર કુરમાન થાઉં, હુંતો સમજી હતી અમે બન્ને જમ્મથી લુલ થઇ તે સુધી મુશકીલ છે, અને આપ રાજી થાઓ એ ગુમાન ન હતું, પણ ખુદાના સાબો શુકર કે અમેને તો કાંઈ પણ બોલવુજ પડ્યું નહીં આપે પોતેજ ધનસાફ કર્યો, કેમ હોયતી મુજતહેદાના ધરતી તઅલીમ નો અસર છે.

ખાનમ સાહેબ=મારે જવાની તારીખ મુકરર કરો.

મીર સાહેબ=તારીખ અમે શું જાણીએ જે તારીખ વાર સારો હોય તે આપજ મુકરર કરો.

ખાનસ સાહેબ=આવતા માહે રખીઉલ અવસની ૧લી તારીખ ધણીજ સારી છે વાર પણ રવીવાર છે તે પણ ઠીક છે.

હાસલ હલામ રવાના થવાની તારીખ આવી ભાતુ સેરસામાન તઈવાર થયો મોહલ્લાની ઓરતો મીર સાહેબ ની બહેનો વીદા કરવા આવી સરવે મળ્યા બોલ્યું આલ્યું માફ કર્યું, બેગમ સાહેબ અને દીકરીયો ઝાર ઝાર રોવા લાગી, એ હાલ જોઈને મીર સાહેબનું દીલ ભરાઇ આવ્યું આંખોમાં જળજળીયા ભરાઇ આવ્યા, ખાનમ સાહેબની આંખોમાંથી આંસુઓની ધાર થવા લાગી બેગમ સાહેબ કેટલુંક ધરેજું રેશમી ત્રણ ચાર જોડા કપડા અને રૂ ૩૦૦) રોકડા નજર કર્યા, ધણી તાણ ખેંચ થઇ આખર સાચાર

થઈને ખાનમ સાહેબે લીધું પેટીમાં ભરી પાતળીમાં બેસી રવાના થયા, સાથે એક ખાદેમા અને એક ખાદીમ આપ્યો, અરસ પરસ ગળે મળીને વીઠા કરો રવાના કર્યા.

નાથ કહે છે તરજુમામા કેટલોક ફેરફાર અને વધારો ઘટારો કરી આપણી રૂઠી પ્રમાણે કરેલ છે, હકીકતમાં હીકરીયોને આ પ્રમાણે તઅત્તીમ આપવી જોઈએ, સ્ત્રીયોને બીજી ભાષાઓ શીખવાડવાની કાંઈજર નથી, માત્ર તેણીયોને મહુરયા થીમ ચલાવવા જોડણી લાયકાત પચા થાય અને તેણીયો પોતાના ધર્મના અકાયદને સારી પેઠે સમજી શકે. પીતા પુત્ર પતિ સાચુ સસરાના હક જુજી શકે એટલું શીખવવું જરૂરી છે, પણ તે સરવે ધર્મ સંજ્ઞાથી જ્ઞાન આપવામાં આવી ગયું, સ્ત્રીયોએ પણ પોતાનું આ દુનયામાં એજ કૃત્યમાં પોતાનું આર્થિક્ય માનવું જોઈએ કે પ્રથમ પોતાના ધર્મમા અકાયદ સમજી નમાઝ રોઝા ઇત્યાદી વાજેખાતો અઢા કરી પોતાના પતિનું મન રોઝવવું પછી પોતાના બાળકો વીઠની બરહાશત રાખવી, ધરમાં ખાણું રાંધવું પકાવવું સાફ સુતર રાખવું; અને એનેજ આ દુનયામાં પોતાનું કર્તવ્ય માને, અને સ્ત્રીયો એટલાજ મારે પચા કરવામાં આવી છે એમ કહીયે તો પણ ચાલે,

વાંચકો જુન ચુક જોવામાં આવે તો ક્ષમા દ્રષ્ટીથી માફ કરશે.

ઈસ્લામી કીતાબો વીં નું ટુંક લીધ.

- ૧ કુરઆને શરીફની ઉમદા તદ્દસીર અસલ અરબી ખુશનુમા આયતો તેની પાછળ તેજ આયતો ગુજરાતી શાબીતા મોટા હરફમાં તથા તરજુમો તે પછી તદ્દસીર તાવીલ વીં વીં થી બરપુર મોટ ૨૬૦૦ પેજમાં કે જે રાયલ ૮ પેજ ૫૨૦૦ પેજ થયાં તેના દસ દસ સીપારના ૩ ભાગ છે. પાકા પુઠા સાથે પોસ્ટેજ રજીસ્ટર સુધ્ધાં પહેલાભાગના ૩૧૨) તે પછી દરેક ભાગના ૩૧૦) ત્રણે ભાગના ૩૩૦ આફ્રીકા વીં માટે પાંચ ભાગ કર્યા છે પોસ્ટેજના તથા બે પુઠાના ૩.૪) વધારે કુલ ૩૩૪) હીંદુસ્તાનના પાંચ ભાગના ૩.૩૧)
- ૨ અમ્માનો પારો જેની અંદર ૩૭ સુરા છે, પહેલે અરબી ખુશનુમા હરફમાં આયતો અને તેની પાછળ તેજ આયતો ગુજરાતી મોટા શાબીતા ટાઇપમાં તેની નીચે ગુજરાતીમાં તરજુમો અને તે પછી તેની તદ્દસીર છે હદીથો ૩૧૫ પોસ્ટેજ ૦) આફ્રીકાના ૦=
- ૩ તોહફતુસ્સાએમીન, માહે રમઝાનના રોઝાની ફઝીલત અ-અમાલ જીયારત દોઆઓ, જવશને કબીર ગુજરાતીમાં તરજુમો સાથે, હીકાયતો નસીહતો મસાએય વીં વીં ૩૦ વાએઝની ૩૮૦ પેજની ૩૨) વાળી ખલાસ થઇ, પાંચ ભાગના ૨૦૦૦૦૦ સાદી આમઝના પુઠાની જિંયા કાગળ ૩૫) વાળીના હાલ ૩૩) પોસ્ટેજ ૩૦ આફ્રીકાના
- ૪ અમુદ્દય તાવીજ હરજીયાના આમઝ જિપર હાથે લખેલું નંબર ૧ના ૩૨૫ નંબર ૨ના ૩૫
- ૫ સહેનનૂન માસીક ચોપાન્યું ઉમદા ઉમદા દીન હસલામની

ખાખતો હીકાયતો હદીસો કીરસા વીં થી ભરપુર ૩૨ પેજમાં નીકળે
છે જેનું ૧૬ મું વરસ ચાલે છે વરસ ૧ના અગાઉથી ૩ ૨) આં ૩ ૨
૬ તુરેઈમાન જે માસીક ચોપાન્યું ઇમામે હુસયન અં ની મુસી.
ખતની રીવાયતો મરસીયા તથા સલામ વીં તથા મોઅલ્લા ૫જાએલ
વીં ૩૨ પેજમાં ૧૪ મું વરસ ચાલે છે, વરસે ૩ ૧) આફ્રીકા
૩ ૧) રાહેનગત ન લીએ તેનો ૩૦ વધારે.

૭ મુલ્કારે કરગલા ભાગ બીજો ૩૧૧ પોરટેજ ૦) = આફ્રીકા ૩૦
૮ રાહેનગતના અહકના અઠ આના ચોઝ.

૯ રાહેનગત ૪થી ૩૧ ૧૦ રાહેનગત ૯મી ૩૧

૧૧ રાહેનગત ૫ મી કીતાબ ૩૧

૧૨ અહવાલુન્નીસા ખાસ ઓરનોના અહવાલમાં કીરસા હીકા-
યતો સારી નરસી ઓરનોના અહવાલ, ઓરત મરદના અરસપરસ
હક, ખચ્યું હમલમાં રહે ત્યાંથી તે મોટી ઉમરનું થાય
ત્યાં સુધીની તરખીયત પરવરીશનું બયાન. મસાએલ વીં ની પોરટેજ
સુધાં ૩ ૧ = આફ્રીકા વીં નો ૩ ૧

૧૩ હૈદર ચરિત્ર અને હૈદરવાણુ ૦ - પોરટેજ ૦) = આફ્રીકાનો
૦) - સેનેરી નામ પાકા પુંકા વળી ૦) = વધારે.

૧૪ મખઝનુલ મસાએલ જેમાં ખુદાની વહદાનીયતની સાબેતી
અદલત, ઇમામત, નયુવત, ઇલમ, વઝુ, ગુસલ નમાઝ, રોઝા, હજ,
ઝકાત, ખુમસ, તથા મહયતને લગતી કદન, દફન, ગુસલ જનાઝ
વીં વીં ની ખાખતો ઉંચા કાગળ વાળીનો હલકા કાગળ
વાળીનો ૩૦૫ કાચા પુંકાવાળી ૩૦ = પોરટેજ ૦) = આફ્રીકાના ૩૦

૧૫ તાલીમુન્નીસા ભાગ ૧-૨ જે કી. ૩૦૦ આફ્રીકા ૦ -

૧૬ તાલીમુન્નીસા ભાગ ૩-૪ થો ૦૦ આફ્રીકા ૦ -

૧૭ વઝીફ જેની અંદર જત જતની ખીમારી, ખત્રા, ઝાલીમોના

જુવન દર થા, માત્ર દોલત ગણા કરજ અદા થવા, હાજતો પુરા
થવની દોઆ નમાઝ અમલ ખુદના રખ ઇસમની ખાસીયત વીરહ
અને કેટલીક આયતો અને સુરા કીમત રૂના = પોરટેજ ગા.૪.

૧૮ અહકામુલ મવારીસ વારસા વીશે વકફ પો.)-આ. ૦) =

૧૯ જાહુલઆખેરત ૧૦ મજલીસની રૂના આફ્રીકાના રૂના

૨૦ અહરેગમ ૧૦ મરસીયા પોરટેજ સાથે રૂના આફ્રીકા રૂના-

૨૧ નહરેગમ ૭૫ નવહા ૧૦ સલામ પાંચ મુનાઝત દોરહ વીં
સીં ૩ ૦ના આફ્રીકાનો રૂના-

૨૨ રવનકે માનમ ૩૬ નવહાની ૦) =

૨૩ સો હીકાયત રસીક અને નસીહત બરેલી કી ૦) = આફ્રીકા રૂના

૨૪ રખાધવાત આશરે ૨૦૦ ૦) - પો. ૦) =

૨૫ મા આપના હકની કીતાબ રૂના આફ્રીકા રૂના

૨૬ ખોલોહર અને યુઝાસુફનો રસીક કીસ્સો રૂના આફ્રીકા રૂના

૨૭ જૈમી ખજનો-જેની અંદર સાતે વારમાં હમેશાં જોવાના

જુદા જુદા નકશા અને દોઆ છે, કે જેથી ધણો સવામ મળે છે
અને સેંકડો બક્ષા અને જાલીમોના જુદામથી બચાય છે. અને ખુદના
સાત ઇસમ ખાસીયત દાવદા સુધાંટે કીમત ૦) = પોરટેજ ગા.૪.

૨૮ તમોમઅનસારીનો રસીક કીસ્સો રૂના

૨૯ ઊમદા મોઅજજો-મરસીયામાં શુજરાતીમાં તરજુમા સાથે એક
મોમીના છોકરીને જનામે શાતેમાએ ઝીનાની તોહમતમાંથી બચાવવી.
કીમત ૦) - ગમે તેટલા લીએ પોરટેજ ૦) =

૩૦ તુરુલઓયુન યાસીન, તખારક વીં સાત સુરા અરબી તથા
શુજરાતી હરફોમાં, શખ્દી તરજુમા સાથે કીમત રૂના - આફ્રીકાના ૦ =

૩૧ મેઅરાજનામા મેઅરાજનો અહવાલ. ૦) =

૩૨ તેઅમત ગોશ્ત ખાવા શીકાર કરવા હલાલ કરવાવી ૦) =

હું હું તમારી ઓ અમમમ બલા અને આફતોથી બચવાનું તાંવોઝ,
નમો સાત સુત મહાવીંના નકશા છે. ૦) ના મમે તેટલા લીધો પો. ૦)।
૩૪ ચઉદમા અમમ અન્ના તામનું જાડ૦)। મમે તેટલાંથી પો. ૦)।
૩૫ હૃદ અલી અમ ૩૦ તું પાવુર્જાં ૦)। અને ૦) ના ૩ પો. ૦)।
૩૬ અયબરની લાડાઈ ૦) પેસ્ટેજ મમે તેટલી લીધો ૦)।

૩૭ મસ્લામી તારીખનું તારીખો સાથે ખુદાના ઇસમ પશુ જીવા
થાય રાખે ત્યાંથી રોતાન બાગે અને પરકત થાય કીમત રના

૩૮ મરહી ૧૨ મવાની મુનાખત કીમત એક પેસો પો. ૦)।

૩૯ શાદીનામા (૧૦૦) મોટા ફરકમાં લાજ રજાનાથી છાપેલા
ઉંચ શરમ. ૦) પો. ૦)।

૪૦ જગે બીરૂજ અલમ ૦) ના આફીકાના ૦)જી

૪૧ બે મરહીયાની બયાઝ ૦) પો. ૦)।

૪૨ નકશા-ટમેશા તથા બીજા જોધને જોવાના નકશા, એ જોવાથી
બલા આફત વીંથી નળન મળે છે કીમત ૦) પુર્વ તેટલા લીધો પેસ્ટેજ ૦)।

૪૩ હદીકએ શીઆહુ એમાં શીઆહ મઝહબ હૃદ આદમ અમ
મીંજ છે તેના સાહેબી, અને અફસેનીના બહુજ બિમલ ફક્એલ,
અને બની બિમલ તથા બની અબ્બાસીમાંના બહીશઓ વાંતો
લાલ કીમત પેસ્ટેજ સુધાં રના આફીકાનો રના=

૪૪ તોહફુ કુએરીન હમામે હુસેન અમ તથા હમામે
અમ અમ તથા ખુરાસાન મક્કા મહીનાની કીયારતની ફક્-
જાનની બિમલ બિમલ હદીસો કરમજાના રસ્તાવું સુસારીના સામાન

નેર, કરમજીન, અફજુ વીં તું બયાન, મક્કા, મહીના, નક્કરકરબલા,
ફક્ઝેન, સામજા, ખુરાસાન વીંમાંના રોજી મુબારકના નકશા, કીયારત
વીં વીં કીમત વા. પેસ્ટેજ ૦) આફીકા રના

૪૫ ગિરફ હાફમાં નુરેઈયાન, એમાં એક સુન્ની અને બીજો
શીઆહ મલા બે હેકશઓએ આપસના વાદવીવાદ કરી સુન્ની શીઆહ
મલા મલા છે પેસ્ટેજ સુધાં રના આફીકા રના=

સુચના.

અમદાવાદ નગરથી કોવંચાં લખાઈને આહર પડે છે, તેમજ પસાર થઈ આવે છે, કાંઈ કોવંચાંની કીચતમાં વધારે ધેરારો આવે છે, તે વખતે વખત વોપાન્યામાં કાપીને છાંચી લીડુસ્તાન, ઝોંગ અને કાલોમાં વી. પી. જાર છે તેથી તે વખત સાહેબોને વી. પી. થી હોતો મંગાવવા.

જા'ગ્યાર માડાગાર આરતીકા સીમાલોકેન્ડ, ગાંન, જાપાન, લોન્ડોનમાં વી. પી. જાપા' વધી માટે જો તરફ રહેતા ખીતરોએ મનીઆર કેન્ડુ' આવવા છુટી આવવા કેન્ડુ' આવવા લોનની પતરી કાચમાં રુદરદયા એકલીને મંગાવવા તરફી કેવી, જેવવા માટે પહેલું પદયા મેં કહી મંગાવનારને સારું હર્મણ સ્થાપવામાં આવશે માટે કાચલોખી બહોળસ્ત કરેલ.

સીપાન્યા અને કીતાઓ લોન્ડો માટે મળે સરડીપીકા રુદેમ છે, જે કાચલોખી લીરુયા ચોડા કાંચા હવા. પણ કુશની મેદરખાની અને કાંઈકેયમન અન્ન અકામી મોહોનખાતની ૧૬ વર્ષની લીટાપત અને કીતાબેયા થોડેલા કાંઈકેયમન અને વધારે રા. જન વધારી તેજ સરડીપીકા છે તેથી હવે કાચલોખી નથી.

લુઈ નાટક

